

GRUPI I PUNËS PËR REFORMIMIN E ARSIMIT PARAUNIVERSITAR

Krijuar nga Ministri i Arsimit dhe Sportit

REFORMA E SISTEMIT ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

RAPORTI PARAPRAK

Tiranë, Maj 2014

PËRMBAJTJA

GRUPI I PUNËS DHE MANDATI I TIJ

KONTEKSTI I REFORMËS SË SISTEMIT ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

SEKSIONI 1: VIZIONI, QËLLIMI DHE PARIMET E REFORMIMIT TË SISTEMIT ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

- 1.1. VIZIONI PËR SISTEMIN ARSIMOR PARAUNIVERSITAR
- 1.2. QËLLIMI I REFORMËS ARSIMORE
- 1.3. PARIMET UDHEHEQËSE TË REFORMËS ARSIMORE

SEKSIONI 2: ORGANIZIMI I SISTEMIT ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

- 2.1. ORGANIZIMI I SAPU: LLOJET DHE FORMAT
- 2.2. KURRIKULA AKUTALE E ARSIMIT PARAUNIVERSITAR
- 2.3. GJENDJA AKTUALE E SISTEMEVE TË SIGURIMIT TË CILËSISË
- 2.4. GJENDJA NË ZHVILLIMIN PROFESIONAL TË PUNONJËSVE ARSIMORË
  - 2.4.1. FORMIMI FILLESTAR I MËSUESVE
  - 2.4.2. TRAJNIMI I PUNONJËSVE ARSIMORË
  - 2.4.3. KUALIFIKIMI I PUNONJËSVE ARSIMOR

SEKSIONI 3: REFORMIMI I SISTEMIT ARSIMOR

- 3.1. ORGANIZIMI I SISTEMIT ARSIMOR: STRUKTURA, LLOJET, FORMAT DHE AKSESI
  - PROBLEMATIKA
  - PROPOZIME
- 3.2. KURRIKULA
  - PROBLEMATIKA
  - PROPOZIME
- 3.3. SIGURIMI I CILËSISË SË ARSIMIT
  - PROBLEMATIKA
  - PROPOZIME
- 3.4. ZHVILLIMI I VAZHDUAR PROFESIONAL I PUNONJËSVE ARSIMORË
  - 3.4.1. FORMIMI FILLESTAR I MËSUESVE
    - PROBLEMATIKA
    - PROPOZIME
  - 3.4.2. TRAJNIMI I PUNONJËSVE ARSIMORË
    - PROBLEMATIKA
    - PROPOZIME
  - 3.4.3. KUALIFIKIMI I PUNONJËSVE ARSIMORË BAZUAR NË ARRITJET
    - PROBLEMATIKA
    - PROPOZIME

SEKSIONI 4: JETËSIMI I REFORMËS ARSIMORE

- 4.1. PARAKUSHTE THEMELORE
- 4.2. ETAPAT KRYESORE PËR JETËSIMIN E REFORMËS ARSIMORE

GRUPI I PUNËS DHE MANDATI I TIJ

Grupi i punës për reformimin e sistemit arsimor parauniversitar është ngritur me urdhër të Ministrit të Arsimit dhe Sportit. Ai përbëhet nga studiues dhe nga specialistë të arsimit.

Grupi i punës ka mandat që, në periudhën Nëntor – Gusht 2014, të hartojë **RAPORTIN** për politikën e reformimit të Arsimit Parauniversitar (APU), në funksion të zhvillimeve afatshkurtra dhe strategjike të vendit. Në mandatin e këtij grupi nuk është përfshirë reforma e Arsimit Profesional e cila do të jetë objekt i punës së një grupi tjetër.

Përgatitja e raportit do të arrihet përmes tre fazave.

Në fazën e parë (Nëntor 2013 – Maj 2014), grupi i punës përgatiti këtë *raport paraprak*, pas konsultimeve me mësues, pedagogë, menaxherë arsimorë dhe studiues të arsimit, nga vendi dhe nga Republika e Kosovës. Gjithashtu, grupi i është referuar draftit të Kornizës Kurrikulare të përgatitur nga specialistët e Institutit të Zhvillimit të Arsimit (IZhA), ka konsultuar literaturën dhe përvojat e mira evropiane e më gjerë, dokumentacionin që lidhet me ndryshimet e bazës ligjore, studimet e bëra nga qeveritë e mëparshme, si dhe studimet e realizuara nga institucione të ndryshme kombëtare dhe ndërkombëtare.

Në fazën e dytë (Qershor 2014), që fillon me botimin e raportit paraprak, grupi i punës do të diskutojë idetë dhe propozimet e këtij raporti paraprak me të gjithë të interesuarit dhe aktorët e sistemit arsimor parauniversitar (SAPU) në vendin tonë.

Në fazën e tretë (Korrik – Gusht 2014), grupi i punës do t'i paraqesë **RAPORTIN** Ministrit të Arsimit dhe Sportit. Ky dokument do të përmbajë draftpropozimet për reformimin e SAPU-së.

Gjithashtu, në raport do të propozohen procedurat për zbatimin e reformës në APU, aktorët, institucionet përgjegjëse dhe kufijtë kohorë për zbatimin e saj.

Raporti përfundimtar do të përmbajë edhe propozimet për ndryshimet në kuadrin ligjor për SAPU-në.

Grupi i punës diskutoi dhe pranoi vizionin, qëllimet dhe parimet themelore të reformës arsimore. Gjithashtu, janë dakordësuar kolonat e reformës arsimore, duke theksuar rëndësinë dhe vlerat e reformës kurrikulare, si dhe etapat e jetësimit të reformimit të APU-së.

ANËTARËT E GRUPIT TË PUNËS

Dr. Pëllumb Karameta

Prof. Asoc. i Shkencave Arsimore – MAS

Dr. Agim Leka - MAS

MSc. Zamira Gjini - MAS

Dr. Gerti Janaqi - IZhA

Dr. Sotir Rrapo

Prof. Asoc. i Shkencave Arsimore - IZHA

Dr. Dorina Rapti - IZhA

Dr. Rozana Vrapi - AKP

MSc. Bashkim Muça - IShA

Dr. Roland Zisi

Prof. i Shkencave Arsimore – Universiteti “Eqerem Çabej”

Dr. Kseanela Sotirofski

Prof. Asoc. i Shkencave Arsimore – Universiteti “Aleksandër Moisiu”

KONTEKSTI I REFORMËS SË SISTEMIT ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

Gjatë dy dekadave të fundit, sistemi arsimor parauniversitar (SAPU) kreu një cikël ndryshimesh reformuese, në nivel sistemi dhe në praktikën mësimore, duke kaluar nëpër 3 faza kryesore:

- Faza e korrektimit të brendisë së arsimit (deri në vitin 1995).
- Faza e përgatitjeve për ndryshim, bazuar në ligjin nr. 7952, datë 21.06.1995, "Për Sistemin Arsimor Parauniversitar (1995-2010).
- Faza e reformimit të mëtejshëm të SAPU, bazuar në ligjin 69/2012, datë 21.06.2012 "Për sistemin arsimor parauniversitar në R. Sh" (2012 e në vijim).

Në fazën e parë, u synua "pastrimi" i sistemit nga "trashëgimia" dhe ndikimet e ideologjisë komuniste. Si arritje kryesore mund të vlerësohen çlirimi i kurrikulës nga manipulimet politike dhe deformimet ideologjike, zvogëlimi relativ i ngarkesës mësimore, baraspeshimi më i mirë i dijeve, shkathtësive dhe qëndrimeve, rishqyrtimi i objektivave dhe përmbajtjeve të lëndëve shoqërore, si dhe futja e disa lëndëve të reja (informatika, edukimi qytetar) etj.

Në fazën e dytë, u synua përgatitja e bazës ligjore që ligjëroi nevojën për ndryshimin e përgjithshëm. U analizua cilësia e kurrikulës dhe u njohën më mirë përvojat dhe zhvillimet bashkëkohore. U thellua bashkëpunimi me organizata të huaja dhe me Bankën Botërore, me ndihmën dhe ekspertizën e së cilës u hartuan dy strategji kombëtare të arsimit dhe u zbatuan dy projekte madhore për rritjen e cilësisë (2000-2005; 2006-2010). Ndryshimet prekën strukturën e sistemit arsimor, kurrikulën dhe sistemet e menaxhimit. Por, pavarësisht përpjekjeve dhe investimeve, vlerësimet e agjencive kombëtare dhe ndërkombëtare treguan se cilësia e arritjeve të nxënësve është e dobët, sikundër janë të tilla eficienta dhe efektiviteti i sistemit.

Në fazën e tretë, po bëhen përpjekje që SAPU-ja të ofrojë arsim demokratik, duke marrë parasysh kërkesat e parimeve themelore të barazisë së mundësive për arsim cilësor dhe të respektimit të dallimeve individuale. Reforma që propozohet është pjesë e plotësimit të këtij objektivi madhor, shtjellimi i përbërësve të së cilës ofrohet në këtë raport.

Në këtë kontekst, raporti synon:

- Të nxitë dialogun mes aktorëve që përpiqen të përmirësojnë arsimin në nivel kombëtar, rajonal dhe lokal.
- Të identifikojë problemet që kërkojnë zgjidhje mbështetur në vendimmarrje që orientohen në të dhëna.
- Të sigurojë kontribute për çështje, për probleme kryesore dhe për masa e duhura për t'i trajtuar këto çështje dhe probleme.

SEKSIONI 1: VIZIONI, QËLLIMI DHE PARIMET E REFORMIMIT TË SISTEMIT ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

1.1. VIZIONI PËR SISTEMIN ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

Vizioni ynë shpalos një sistem arsimor që ka në qendër nxënëset/nxënësit me nevojat dhe interesat e tyre, i ndryshëm rrënjësisht nga sistemi tradicional që e detyron nxënësin t'i përshtatet atij mekanikisht; një sistem arsimor ku nxënësit dhe mësuesit të punojnë së bashku; një sistem ku dijet e fushave të nxënies dhe kompetencat e ndërtuara nga subjektet të prodhojnë zgjidhje për problemet e ndërlikuara jetësore dhe të ardhura për individin e për shoqërinë; një sistem që vlerëson forcën e larmisë kulturore, asaj gjuhësore dhe të teknologjive bashkëkohore të informimit dhe të komunikimit për t'i përgatitur nxënëset/nxënësit të përballen me vetëbesim me sfidat e mjedisit global; një sistem ku të gjithë aktorët dhe përfituesit të aftësohen që të nxënë gjatë gjithë jetës.

1.2. QËLLIMI I REFORMËS ARSIMORE

Qëllimi i reformës së SAPU-së është krijimi i kushteve më të mira të mundshme që nxënëset/nxënësit tanë, pavarësisht mundësive dhe rrethanave vetjake, të përgatiten si qytetarë aktivë për të marrë pjesë në mënyrë krijuese dhe kritike në jetën ekonomike, shoqërore e kulturore të vendit dhe të aftësohen për t'iu përshtatur ndryshimit të rrethanave në shoqërinë demokratike të dijes.

Për plotësimin e këtij qëllimi, veprimtaritë e institucioneve arsimore duhet të sigurojnë që nxënëset dhe nxënësit:

- të kultivojnë identitetin vetjak, kombëtar dhe përkatësinë kulturore;
- të përvetësojnë dhe të shfaqin vlera të përgjithshme kulturore dhe qytetare;
- të zhvillohen në aspektet intelektuale, etike, fizike, sociale dhe estetike;
- të demonstrojnë përgjegjësi ndaj vetes, ndaj të tjerëve, ndaj shoqërisë dhe ndaj mjedisit;
- të përgatiten për jetë dhe për punë, në kontekste të ndryshme shoqërore e kulturore;
- të aftësohen për të nxënë gjatë gjithë jetës;
- të zhvillojnë dhe të demonstrojnë shpirtin e sipërmarrjes;
- të aftësohen për të përdorur teknologjitë e reja.

1.3. PARIMET UDHEHEQËSE TË REFORMËS ARSIMORE

Parimet e mëposhtme janë pika referimi për zhvillimin e reformës arsimore:

- Reformimi SAPU-së merr parasysh arritjet, dobësitë dhe sfidat që përball arsimit parauniversitar shqiptar.

- SAPU-ja duhet t'i sigurojë çdo nxënëseje/nxënësi plotësimin e së drejtës për arsimim cilësor dhe mundësi të barabarta për t'u arsimuar.
- SAPU-ja duhet të krijojë kushtet që nxënëset/nxënësit të ndërtojnë/të zbatojnë njohuri shkencore, teknike, sociale, historike, artistike dhe kompetenca kyçe, vlera dhe qëndrime për jetë të shëndetshme. Arsimi parauniversitar duhet të mundësojë që nxënëset dhe nxënësit tanë të ndërtojnë kompetencën për të nxënë gjatë gjithë jetës.
- Reforma arsimore duhet të përafrojë sa më mirë që të jetë e mundur kushtet e të nxënësve në institucionet arsimore parauniversitare. Përparësi e saj duhet të jetë një sistem arsimor i njësuar dhe i krahasueshëm me sistemet arsimore rajonale dhe ato europiane.
- Arsimi parauniversitar duhet të mbështetet dhe të vlerësohet mbi bazën e standardeve arsimore. Vlerësimi të jetë i brendshëm dhe i jashtëm.
- Arsimi parauniversitar duhet t'u përgjigjet, t'u përshtatet dhe t'u paraprijë ndryshimeve në tregun e punës dhe në zhvillimin e vendit.
- Reforma duhet të krijojë kushtet për administrimin e centralizuar të një sistemi arsimor të decentralizuar, duke përsosur më tej autonominë e institucioneve arsimore.
- Arsimi parauniversitar, si e mirë publike dhe vetjake, duhet të sigurohet përmes mbështetjes financiare të tij, nga të gjitha burimet respektive të mundshme të shoqërisë.
- Reforma duhet të përmirësojë kuadrin ligjor, mekanizmat dhe procedurat e nevojshme për transparencë dhe llogaridhënie.

SEKSIONI 2: ORGANIZIMI I SISTEMIT ARSIMOR PARAUNIVERSITAR

2.1. ORGANIZIMI AKTUAL I SISTEMIT: LLOJET DHE FORMAT

- 2.1.1.** Reforma e strukturës së arsimit parauniversitar në Republikën e Shqipërisë, e realizuar në periudhën 2005-2012, riorganizoi nivelet e APU-së. Si pasojë, është rritur koha e arsimit bazë të detyruar nga 8 në 9 vjet. Ndërkaq, ligji i arsimit parauniversitar ka përcaktuar strukturën e re të arsimit bazë dhe të gjimnazit (6+3+3) që, duhet t'i shtrijë efektet pas vitit shkollor 2015 - 2016¹. Arsimi parauniversitar përfshin arsimin parashkollor; arsimin bazë dhe arsimin e mesëm.
- 2.1.2. Arsimi parashkollor** (publik dhe privat) është organizuar në kopshte dhe në klasa përgatitore ku edukohen fëmijët 3 deri 6 vjeç dhe nuk është i detyruar. Kopshtet funksionojnë me tre grupe: grupi i parë (3-4 vjeç); grupi i dytë (4-5 vjeç) dhe grupi i tretë (5-6 vjeç). Klasat përgatitore funksionojnë në shkollat e arsimit bazë dhe frekuentohen nga fëmijë të moshës 5 vjeç që nuk kanë ndjekur arsimin parashkollor.
- 2.1.3.** Procesi mësimor-edukativ në arsimin parashkollor zhvillohet në gjuhën shqipe, ndërsa, në kopshtet që ndodhen në zonat e banuara nga pakicat kombëtare (greke apo maqedonase), zhvillohet në gjuhën amtare. Ky proces zhvillohet sipas një kurrikule që ndjek standardet e miratuara të përmbajtjes dhe të arritjes.
- 2.1.4.** Në vitin shkollor 2012-2013, kanë ndjekur institucionet parashkollore 76% e fëmijëve të grupmoshës 3-5 vjeç. Aktualisht, numri i fëmijëve në kopshte është 81448. Funksionojnë 383 klasa përgatitore. Në këto klasa mësojnë rreth 9100 fëmijë.
- 2.1.5.** Për vitin shkollor 2013-2014, numri i mësueseve në kopshte është 4462, prej të cilave 71% janë me arsim të lartë. Raporti fëmijë/mësuese në kopshte është 18:1, ndërsa raporti fëmijë/grup në kopshtet është 22:1.
- 2.1.6.** Numri i institucioneve arsimore private përbën 8.4% të numrit të përgjithshëm. Numri i fëmijëve që ndjekin arsimin privat parashkollor përbën 6% të numrit të përgjithshëm.
- 2.1.8. Arsimi bazë i detyruar** fillon në moshën 6 vjeç dhe zgjat 9 vjet. Nxënësi ndjek arsimin bazë deri në moshën 16 vjeç. Shtetasit, që mbushin moshën 16 vjeç, por që nuk arrijnë ta përfundojnë arsimin bazë, mund ta përfundojnë atë në shkollat me kohë të pjeshme.
- 2.1.9.** Numri i nxënësve në arsimin bazë është 377074, nga të cilët 356347 nxënës ndjekin arsimin bazë publik dhe 20727 nxënës atë privat. Braktisja e shkollës për vitin shkollor

---

¹ Ligji 69/2012 "Për arsimin parauniversitar", (neni72, pika 4).

2012-2013 raportohet në 0.39%, por kjo shifër është e diskutueshme. Numri i nxënësve që përfundojnë arsimin bazë dhe vazhdojnë arsimin e mesëm të lartë ka arritur në 92%. Raporti mësues nxënës për arsimin bazë është përafërsisht 1:16.

2.1.10. Arsimi bazë ofrohet në 1464 shkolla, nga të cilat 1340 shkolla publike dhe 124 shkolla private. Numri i shkollave private të arsimit bazë përbën 8.5%, ndërsa numri i shkollave të arsimit të mesëm të lartë privat 24.6% të numrit të përgjithshëm. Numri i nxënësve që ndjekin arsimin privat përbën 7.2% të numrit të përgjithshëm të nxënësve.

2.1.11. Aktualisht, **arsimi i mesëm** ofrohet si *arsim i mesëm i përgjithshëm* (gjimnaz), *arsim profesional* dhe *arsim i orientuar*. Gjimnazet përbëhen nga 3 vite shkollimi, ndërsa arsimimi në shkollat me kohë të pjesshme zgjat 4 vjet. Koha e arsimimit të mesëm profesional është e organizuar në dy, tre dhe katër vjet. Arsimi i orientuar përfshin shkollat e gjuhëve të huaja dhe zgjat 3 vjet, ndërsa arsimi i mesëm për fushat e artit dhe sportit zgjat tre ose 4 vjet.

2.1.13. Arsimi i mesëm me kohë të plotë është i hapur për t'u frekuentuar nga të gjithë nxënësit që përfundojnë arsimin bazë, me moshë jo më të madhe se 18-vjeç. Forma alternative e arsimimit (me kohë të pjesshme), për këtë nivel arsimor, është e hapur.

2.1.14. Arsimi i mesëm ofrohet: a) me kohë të plotë; b) me kohë të pjesshme; c) në distancë. Forma e arsimimit në distancë nuk ka gjetur zbatim. Frekuentimi i arsimit të mesëm të orientuar kufizohet nga kritere preference dhe kryesisht merite.

2.1.15. Për vitin shkollor 2013-2014:

Arsimi mesëm publik

Arsimi parauniversitar	Parashkollor		Fillor		I mesëm i ulët		I mesëm i lartë		Totali	
	GJ	F	GJ	F	Gj	F	GJ	F	GJ	F
Nr. institucioneve	1773		1340				386		1524	
Nr. i nxënësve	76416	36262	184410	87393	171937	81449	133794	60999	566557	266103
Nr. i mësuesve	4144	4144	9637	8015	13632	8826	7107	4491	34520	25476
Mësues /nxënës	18.4		15.9				18.8		16.9	
Nr. i drejtorëve	204		1138				386		1728	

Arsimi mesëm privat

Arsimi parauniversitar	Parashkollor		Fillor		I mesëm i ulët		I mesëm i lartë		Totali	
	Gj	F	Gj	F	Gj	F	Gj	F	Gj	F
Nr. institucioneve	127		124				126		303	
Nr. i nxënësve	5032	2505	11310	5216	9417	4546	18143	8302	43902	20569
Nr. i mësuesve	318	318	706	656	1076	807	1499	971	3599	2752
Mësues /nxënës	15.8		11.6				12.1		12.2	
Nr. i drejtorëve	46		50				126		222	

2.1.17. Të dhënat për numrin e shkollave dhe raportin mësues / nxënës në arsimin bazë, sipas zonave, paraqiten në tabelë.

Zonat urbane

	Shkolla jo vartëse		Nxënës		Mësues		Nx/M	
	Gj	F	Gj	F	Gj	F	Gj	F
Qytet	318		180006	85057	9359		19.2	
Fshat	1022		138885	66539	10636		13.1	

Zonat rurale

	Shkolla me klasa kolektive		Nxënës		Mësues		Nx/M	
	Gj	F	Gj	F	Gj	F	Gj	F
Qytet	26		533	203	49		10.9	
Fshat	1070		36239	17043	3225		11.2	

2.1.18. Në arsimin bazë, pa arsimin përkatës janë 269 mësues dhe me diplomën e shkollës së lartë jo mësuesie janë 108 mësues. Në arsimin e mesëm, punojnë 100 mësues me arsim të mesëm për lëndët teknike në shkollat profesionale .

2.1.19. Shërbimi psiko-social funksionon në DAR/ZA dhe ka 198 punonjës socialë, psikologë dhe mësues të tjerë (mësues filozofie dhe sociologjie).

2.1.19. Shumë shkolla të arsimit bazë publik janë pajisur me PC, laptopë, vide-projektorë, por një pjesë e madhe e tyre nuk funksionon. Lënda e informatikës, në shumë raste, zhvillohet nga mësues të matematikës, fizikës apo të ndonjë lënde tjetër. Gjatë viteve, janë trajnuar për të fituar kompetencat bazë të kompjuterit të gjithë mësuesit që zhvillojnë lëndën e Informatikës, por me gjithë trajnimet e zhvilluara, niveli i kompetencave të mësueseve nuk vlerësohet i mjaftueshëm.

2.1.25. Deri tani, janë ndërtuar ose rikonstruktuar 1336 objekte arsimore, nga të cilat 359 janë objekte të reja dhe 977 objekte të rikonstruktura.

2.2. KURRIKULA AKTUALE E ARSIMIT PARAUNIVERSITAR

2.2.1. Kurrikula përfaqëson bazën e sistemit arsimor. Ajo është një ndër instrumentet kryesore me cilën sigurohet arsimim cilësor dhe i barabartë për çdo nxënëse/nxënës. Kurrikula e planifikuar e arsimit parauniversitar dhe procesi i të nxënësve kanë qenë dhe janë objekte ndryshimesh dhe përmirësimesh të vazhdueshme.

2.2.2. Kurrikula aktuale e arsimit parauniversitar ka pësuar ndryshime të copëtuara, sipas niveleve të shkollimit, të cilat kanë cenuar koherencën e ndryshimeve. Kështu, reforma kurrikulare e arsimit të mesëm të lartë, në vitin 2010, nuk ndoqi të njëjtën filozofi dhe

qasje kurrikulare si reforma kurrikulare e arsimit bazë në vitin 2004. Ndonëse kjo reformë synoi përafrimin me prirjet e reja të zhvillimit të kurrikulës me bazë kompetencat, nuk arriti të realizojë një kurrikul që reflektonte zhvillimin e kompetencave në të gjitha aspektet.

- 2.2.3.** Reforma kurrikulare e arsimit bazë në vitin 2013 u përpoq të ofronte një kurrikul të re, por me gjithë përpjekjet e bëra, nuk arriti të zhvillojë një kurrikul me bazë kompetencat.
- 2.2.4.** Kurrikula e **arsimit parashkollor** është hartuar për fëmijët e moshës 3-6 vjeç. Zhvillimi i saj nuk është mbështetur në ndonjë kornizë kurrikulare të hartuar posaçërisht për të ose si pjesë e Kornizës Kurrikulare të arsimit parauniversitar. Ajo orientohet nga standardet e përmbajtjes dhe standardet e arritjes. Programet e arsimit parashkollor janë hartuar për grupmoshat 3-4, 4-5 dhe 5-6 vjeç. Ato janë të përbëra nga 6 fusha të nxëni: zhvillimi gjuhësor, zhvillimi matematikor, zhvillimi shkencor, zhvillimi social dhe personal, edukimi artistik dhe edukimi fizik dhe shëndetësor. Dokumentacioni kurrikular, i hartuar në vite të ndryshme, nuk ka koherencë dhe vijueshmëri konceptimi dhe zbatimi.
- 2.2.5.** Kurrikula e planifikuar përmban 6 fusha. Për secilën fushë jepen treguesit cilësorë, aftësitë që duhet të përvetësojnë parashkollorët sipas fushave, si dhe një udhëzues tematik i veprimtarive edukative për moshat 3-5 vjeçare. Programet e arsimit parashkollor përbëhen nga 6 fusha të nxëni: zhvillimi gjuhësor, zhvillimi matematikor, zhvillimi shkencor, zhvillimi social dhe personal, edukimi artistik dhe edukimi fizik dhe shëndetësor.
- 2.2.6.** Kurrikula e **arsimit bazë** i referohet teorisë bihejvioriste të njohjes. Ajo është konceptuar dhe shtjellohet sipas orientimeve të pedagogjisë me objektiva. Kurrikula është e strukturuar në kurrikulën bërthamë dhe atë me zgjedhje (kurrikula në bazë shkolle) dhe është e organizuar sipas lëndëve. Ka, por jo në mënyrë të mjaftueshme, elemente të integritimit ndërlëndor (dituria e natyrës, vendlindja). Ndonëse pretendohet se është hartuar mbi bazën e standardeve të përmbajtjes dhe të arritjeve, në fakt këto standarde janë zhvilluar dhe u miratuan në vitet 2002-2004 për të gjitha lëndët e arsimit 8-vjeçar dhe nuk janë përditësuar për sistemin 9-vjeçar. Shkolla harton dhe menaxhon kurrikulën me zgjedhje, që zë rreth 15% të kurrikulës shkollore, duke u bazuar në interesat dhe prirjet e nxënësve si dhe në mundësitë e vetë shkollës.
- 2.2.7.** Dokumentet e kurrikulës së planifikuar të arsimit bazë janë: draftkorniza kurrikulare (e pamiraturar), plani mësimor, programet lëndore dhe udhëzuesit kurrikularë.

2.2.8. Korniza kurrikulare kombëtare²⁾, e përgatitur në vitin 2004 nuk u miratua. Ajo evidentoi parimet e përgjithshme të kurrikulës, qëllimet e përgjithshme dhe rezultatet e pritshme të nxënësit për çdo nivel të arsimit parauniversitar.

2.2.9. Plani mësimor aktual i arsimit bazë për klasat 1-9 është miratuar nga Ministria e Arsimit dhe Shkencës, në qershor 2004. Ky është i pari plan mësimor që i përgjigjet strukturës 5+4 të arsimit bazë. Bazuar në të u zhvillua e gjithë kurrikula 1-9. Më poshtë, paraqiten të dhëna mbi planin aktual:

- Numri minimal i orëve javore është 20 (në klasat I-II).
- Numri maksimal i orëve javore është 29 (në klasat VII-IX).
- Numri minimal i lëndëve është 7 (në klasat I dhe II).
- Numri maksimal i lëndëve është 14 (në klasën e VII).
- Përfshihen lëndë që edukojnë qytetarinë dhe aftësitë e përshtatshme për punë/jetë.
- Lënda e informatikës zhvillohet si lëndë e detyruar me 1orë/javë (në klasat VII-IX).
- Ekzistojnë lëndë të integruara në klasat 1 deri 5 (Shkenca, Vendlindja).
- Ka një numër të konsiderueshëm të lëndëve me 1 orë/javë.
- Janë planifikuar 1-2 orë javore për të ofruar lëndë me zgjedhje.

2.2.10. Programet lëndore u hartuan nisur nga plani mësimor. Risi e këtyre programeve u konsiderua vënia e theksit te rezultatet e të nxënit, nëpërmjet hartimit të objektivave për nxënësit. Tekste alternative dhe materialet e ndryshme kurrikulare iu përgjigjen programeve lëndore.

2.2.11. Udhëzuesit kurrikularë, në arsimin e detyruar, u hartuan për lëndë, për t'u ardhur në ndihmë përdoruesve të kurrikulës në përgjithësi dhe mësuesve në veçanti, për planifikimin dhe zbatimin e saj në përputhje me parimet dhe kriteret e dokumenteve kryesore kurrikulare.

2.2.12. Kurrikula e **arsimit të mesëm** është e organizuar në kurrikul bërthamë dhe në kurrikul me zgjedhje. Kurrikula bërthamë është e detyruar dhe e njëjtë për të gjithë nxënësit. Kurrikula me zgjedhje zë 19% të kurrikulës së gjimnazit dhe përbëhet nga: kurrikula me zgjedhje të detyruar (11%) dhe kurrikula me zgjedhje të lirë (8%). Në kurrikulën me zgjedhje të lirë, përgjatë 3 viteve të gjimnazit, nxënësit janë të detyruar të zhvillojnë orët e planifikuara për shërbimet komunitare, projekte kurrikulare, module lëndore/profesionale si dhe për përforsim.

2.2.13. Kurrikula e arsimit të mesëm është e strukturuar në nëntë fusha të nxëni dhe e organizuar sipas linjave dhe nënlinjave. Rezultatet e të nxëni shprehen nëpërmjet

---

2) Shih: "DraftKorniza kurrikulare e arsimit parauniversitar", Revista Pedagogjike Nr. 1, IKT, 2004.

objektivave, të cilët nisen nga standardet e të nxënësve. Kurrikula është e konceptuar dhe e formatuar në mënyrë të njëjtë për të gjitha fushat e të nxënësve dhe lëndët përkatëse.

2.2.14. Struktura kurrikulare mundëson specializimet e ngushta të nxënësve, sipas një larmie itinerimesh individuale. Përveç kurrikulës me zgjedhje, brenda vetë kurrikulës bërthamë ekziston mundësia e zgjedhjes. Kurrikula me zgjedhje të detyruar miratohet nga Ministria, ndërsa kurrikula me zgjedhje të lirë hartohet nga shkolla. Kurrikula me zgjedhje të detyruar përfshin programe të niveleve të ndryshme. Pjesë e këtyre programeve janë dhe programet për nxënësit me vështirësi në të nxënë dhe ata të talentuar.

2.2.15. Dokumentet aktuale të kurrikulës së arsimit të mesëm janë:

- Korniza kurrikulare (miratuar nga MASH në 2008).
- Plani mësimor (përmban nëntë fusha të nxënësve).
- Standardet e të nxënësve (çfarë nxënësit duhet të dinë dhe të jenë të aftë të bëjnë).
- Programet lëndore (strukturohen në linja, nënlinja dhe objektivat përkatës për çdo klasë).
- Udhëzuesi për zbatimin e kurrikulës (shtjellon filozofinë dhe përmirësimet kryesore).
- Udhëzues i kurrikulave lëndore (dokument bazë, ndihmës i mësuesve).
- Udhëzues për kurrikulën me zgjedhje të lirë (mbështet shkollën në zhvillimin e kurrikulës me zgjedhje të lirë).

2.2.16. Me gjithë përpjekjet e bëra në vite, kurrikula e APU-së nuk ka arritur të pasqyrojë praktikën e mira dhe tendencat bashkëkohore në të gjithë përbërësit e zhvillimit të saj, si: teorinë e njohjes, teorinë kurrikulare, pedagogjinë efektive dhe vlerësimin e arritjeve.

2.3. GJENDJA E SISTEMEVE TË SIGURIMIT TË CILËSISË

2.3.1. Sigurimi i cilësisë në institucionet arsimore realizohet përmes vetëvlerësimit dhe vlerësimeve të jashtme. Institucionet kryesore që realizojnë vlerësimet e jashtme të cilësisë janë Inspektorati Shtetëror të Arsimit (IShA) dhe Agjencia Kombëtare e Provimeve (AKP). Vetëvlerësimi besohet se realizohet nga institucioni parashkollor, shkolla apo DAR/ZA-të.

2.3.2. IShA është institucion qendror, buxhetor, në varësi të ministrit të Arsimit dhe të Sportit. Ai ka për mision përmirësimin e cilësisë së arritjeve në arsimin parauniversitar dhe të zbatimit të kërkesave ligjore në arsimin parauniversitar dhe të lartë.

2.3.3. IShA kryen këto funksione kryesore:

- Vlerëson cilësinë e shërbimit të institucioneve arsimore dhe të njërive arsimore vendore.
- Planifikon dhe bashkërendon veprimtarinë e inspektimit në arsim.
- Siguron unifikimin e praktikave të inspektimit, në shkallë vendi.
- Jep mbështetje teknike dhe administrative për veprimtarinë e inspektimit.
- Harton programin dhe raportin vjetor të inspektimit.
- Informon publikun për veprimtarinë e inspektimit dhe vendimet e marra.

2.3.4. IShA funksionon në bazën e planifikimit paraprak inspektimesh të plota, tematike dhe të orientuara. Aktualisht, IShA mund të realizojë 25-30 inspektime të plota në një vit shkollor. Inspektimi tematik është inspektimi i shpeshtë në punën e IShA-s dhe shkon deri në 2 ditë, ndërsa inspektimi i orientuar, për të cilat IShA merr detyrë nga ministri i Arsimit dhe i Sportit, dhe që ka të bëjë me kontrollin, monitorimin apo vlerësimin e drejtimeve të veçanta të institucioneve arsimore, është lloji më i përdorur dhe zgjat 1-2 ditë.

2.3.5. AKP-ja harton dhe administron vlerësimet dhe provimet kombëtare, për t'u siguruar informacion për arritjet e nxënësve dhe për faktorët që ndikojnë në to, politikëbërësve, përdoruesve dhe publikut. Kjo arrihet përmes vlerësimeve kombëtare (me kampione) në lëndët kryesore, përmes provimeve kombëtare të standardizuara, certifikimit të nxënësve, testeve diagnostikuese dhe ndihmës e trajnimeve për të interesuarit.

2.3.6. AKP-ja harton dy provime kombëtare që priren të jenë të standardizuara: Provimi i Lirimit (PL) dhe Matura Shtetërore (MSh) që zhvillohen në sesionin e qershorit dhe sesionin e vjeshtës. PL-ja konsiderohet i shkallës së ulët, pasi rezultatet e tij nuk kanë ndonjë ndikim të madh në arsimimin e mëtejshëm të nxënësve.

2.3.7. MSh-ja konsiderohet provim i shkallës së lartë, pasi rezultatet e tij kanë ndikim të rëndësishëm në arsimimin e mëtejshëm apo në punësimin e nxënësve. Vështirësia e testeve të MSh-së, në përputhje me nivelin e vështirësisë së përcaktuar në rregulloren e MSh-së (40%-Niveli I, 40%- Niveli II dhe 20% - Niveli III), ka qenë e natyrës mesatare.

2.3.8. Që nga viti 2000, Shqipëria merr pjesë në vlerësimin ndërkombëtar PISA.

2.4. GJENDJA NË ZHVILLIMIN PROFESIONAL TË VAZHDUAR TË PUNONJËSVE ARSIMORË

2.4.1. FORMIMI FILLESTAR I MËSUESVE

2.4.1.1. Formimi fillestar i mësuesve realizohet në 9 institucione të arsimit të lartë (IAL) publik dhe disa IAL private. Sipas Deklaratës së Bolonjës, të gjitha IAL-të që përgatitin mësues, kanë ndërtuar programet e formimit fillestar në dy cikle të njëpasnjëshme, që u krijojnë mundësi kandidatëve për mësues të përfundojnë studimet universitare dhe të vazhdojnë procedurat për të fituar licencën e profesionit të mësuesit. Format e përgatitjes fillestare të mësuesve në IAL janë studime me kohë të plotë ose me kohë të pjesshme.

2.4.1.2. Studimet e ciklit Bachelor janë të organizuara në programet e studimeve që realizohen me 180 ECTS dhe zgjatja normale e tyre është tre vite. Studimet e ciklit të dytë janë të organizuara në programe Master Profesional me 90 ECTS me zgjatje normale 1,5 vite dhe Master Shkencor me 120 ECTS me zgjatje normale dy vite. Në përfundim të programeve të studimeve të këtij cikli, lëshohet diplomë në Mësuesi sipas profilit përkatës, e cila i lejon kandidatët të vazhdojë procedurat për licencën e mësuesit. Mësuesit e arsimit profesional dhe të shkollave speciale formohen nëpërmjet programeve Bachelor në profesionin e caktuar dhe nëpërmjet programeve Master në fushën e Edukimit. Kurrikula e ofruar në fakultetet e edukimit përveç formimit profesional, fokusohet edhe në aspekte pedagogjike, metodologjike, aftësitë bazë, aftësitë në gjuhën angleze si dhe në praktikën pedagogjike në shkollë.

2.4.1.3. Profesionin e mësuesisë është profesion i rregulluar³. Për të fituar të drejtën e ushtrimit të profesionit të mësuesisë, çdo kandidat duhet të ketë kryer:

- studimet e ciklit të dytë në mësuesi në profilin përkatës;
- praktikën profesionale pranë institucioneve të arsimit parauniversitar të paracaktuara nga DAR/ZA-të;
- provimin e shtetit për mësuesi në profilin përkatës.

2.4.1.4. Me përfundimin e praktikës profesionale, mësuesi praktikant vlerësohet nga mentori, nga drejtori i shkollës dhe nga komisioni i vlerësimit të praktikantit. Vetëm pas vlerësimit pozitiv të aftësisë praktik, praktikanti mund të regjistrohet në provimin e shtetit, i cili kryhet në mënyrë të digjitalizuar. Pas përfundimit me sukses të provimit të shtetit, mësuesit e rinj aplikojnë për punësim në institucionet arsimore pranë DAR/ZA-ve që kanë vende të lira pune.

---

³ Ligji nr. 10171, datë 22.10.2009, "Për profesionet e rregulluara në R.Sh.", i ndryshuar.

2.4.2. TRAJNIMI I VAZHDUAR NË PUNË I PUNONJËSVE ARSIMORË

2.4.2.1. Trajnimi i punonjësve arsimorë është nevojë dhe domosdoshmëri për mësuesit, drejtuesit dhe punonjësit e tjerë arsimorë. Qëllimi i tij është përditësimi i njohurive dhe zhvillimi i kompetencave profesionale, që punonjësit t'u sigurojnë nxënësve arsim cilësor. Procesi realizohet duke shfrytëzuar periudhat e vitit që nuk zhvillohet mësim.

2.4.2.2. Sipas legjislacionit në fuqi, format e trajnimit të mësuesve janë trajnimi në shkolla, rrjetet profesionale, këshillimet, kurset afatshkurtra dhe ato afatgjata. Në legjislacion theksohet se mësuesit dhe drejtuesit trajnohen të paktën 3 ditë në vit dhe se trajnimet zhvillohen sipas sistemit "kërkesë - ofertë", në bazë të kërkesave nga institucionet arsimore dhe të ofertave nga agjencitë trajnuese që mund të jenë publike ose private.

2.4.2.3. Aktualisht, trajnimi i mësuesve realizohet vetëm nga agjenci trajnuese të akredituara, të cilat mbështeten nga buxheti vetjak i mësuesit ose nga projekte të organizatave jofitimprurëse, të fondacioneve, të institucioneve vendase ose të huaja.

2.4.2.4. Institucionet përgjegjëse për organizimin e trajnimit të punonjësve arsimorë janë:

- Ministria e Arsimit dhe Sportit (MAS) dhe IZhA të cilat hartojnë dokumentet strategjike lidhur me trajnimin e punonjësve arsimorë; ofrojnë programe për trajnimin e mësuesve në të gjitha DAR/ZA-të; hartojnë standarde sipas profileve të mësuesve; organizojnë konferenca apo seanca informuese lidhur me tematika parësore.
- DAR/ZA-të hartojnë planifikimin vjetor dhe përpiqen të organizojnë trajnimin e mësuesve, në bashkëpunim me agjenci trajnuese me programe trajnimi të akredituara.
- Besohet se në shkollat nis identifikimi i nevojave të çdo mësuesi.

2.4.2.5. Gjatë periudhës 2011-2012, Komisioni i Akreditimit të programeve të trajnimit ka akredituar 290 programe trajnime nga 19 agjenci (14 OJF dhe 5 IAL). Aktualisht, trajnimi në punë i mësuesve realizohet vetëm nëpërmjet agjencive trajnuese të cilat mbështeten nga buxheti vetjak i mësuesit ose nga projekte të organizatave jofitimprurëse, të fondacioneve, të institucioneve vendase ose të huaja.

2.4.2.6. Me gjithë përpjekjet e deritanishme, konstatohet se trajnimi i punonjësve arsimorë është formal dhe nuk u përgjigjet nevojave të punonjësve arsimorë për arsim cilësor.

2.4.3. KUALIFIKIMI I PUNONJËSVE ARSIMORË

2.4.3.1. Sipas legjislacionit në fuqi, kategoritë e kualifikimit të mësuesve janë "Mësues i kualifikuar", "Mësues specialist", "Mësues mjeshtër". Ngritja në kategori e mësuesit bëhet nëpërmjet përvojës, trajnimit dhe pas marrjes së provimit për kategorinë

përkatëse të kualifikimit, çka shoqërohet me shtesë në pagë. Këtij procesi i nënshtrohen vetëm punonjësit e arsimit parauniversitar të cilët, deri më datë 21 dhjetor të çdo viti, plotësojnë 5, 10 dhe 20 vjet në punë dhe kanë kryer 2 ditë trajnimi në vit (d.m.th kanë fituar 1 kredit për çdo vit të kualifikimit).

2.4.3.2. IZha është Institucioni i ngarkuar nga Ministria për organizimin e kualifikimit të mësuesve dhe të drejtuesve të institucioneve arsimore të arsimit parauniversitar, në të gjitha nivelet. Që prej pesë vitesh, mësuesit dhe drejtuesit i nënshtrohen një procesi certifikues, për të kaluar në një shkallë më të lartë të kualifikimit. Prosesi i kualifikimit është mbështetur në programet për kualifikimin e mësuesve. Përmbajtja e programeve ka në themel fushat kryesore që duhet të zotërojë një mësues, si dokumentet zyrtare që kanë të bëjnë me veprimtarinë e mësuesve, përmbajtjen shkencore të lëndës dhe programet lëndore, aspekte të pedagogjisë dhe të metodologjisë në përgjithësi si dhe të fushës/lëndës në veçanti, aspekte të komunikimit dhe etikës në shkollë, të drejtshkrimit të gjuhës shqipe etj.

2.4.3.3. Kërkesat për kualifikimin e mësuesve plotësohen në dy etapa:

Etapa e parë: Përgatitja e portofolit / paketës profesionale të mësuesit që përmban planin e një veprimtarie jashtëshkollore në një klasë të caktuar, një model plani ditor të një teme mësimore, planin e një projekti kurrikular, shembuj objektivash të arritjes së nxënësve për një kapitull të caktuar të ndarë në tri nivele, një model testi lëndor. Mësuesit mund të përfitojnë bonus, nëse kanë kryer trajnime me programe afatgjata (certifikata vlerësimi të paktën me 7 kredite), për tituj shkencorë (Master mbi 60 ECTS, ShPU, MND, Doktoratë etj.), dëshmi të gjuhës së huaj të mbrojtur në Fakultetin e Gjuhëve të Huaja ose në teste të njohura në nivel ndërkombëtar.

Etapa e dytë: Mësuesit duhet t'i nënshtrohen një provimi me test të hartuar nga grupe specialistësh. Testi përmban elemente të dokumentacionit shkollor, elemente të programeve lëndore, aspekte të metodologjisë së mësimdhënie-nxënies, aspekte të komunikimit dhe etikës, aspekte të drejtshkrimit si dhe përmbajtjen shkencore të lëndës. Gjithsej, zhvillohen 44 teste të ndryshme të bazuara në profilet e mësuesve sipas cikleve të arsimit parauniversitar. Një mësues e fiton shkallën e kualifikimit dhe rritjen e pagës, nëse ka grumbulluar një sasi minimale pikësh të portofolit, pjesës së parë të testit dhe pjesës së dytë të testit.

SEKSIONI 3: REFORMIMI I SISTEMIT ARSIMOR

3.1. ORGANIZIMI I SISTEMIT ARSIMOR: STRUKTURA, LLOJET, FORMAT DHE FREKUENTIMI

PROBLEMATIKA

- 3.1.1.** Formalisht, organizimi, llojet dhe format e APU-së janë të krahasueshme me standardet europiane. Problem mbeten cilësia, efektiviteti (i brendshëm dhe i jashtëm) dhe efienca e SAPU-së.
- 3.1.2.** Sipas kuadrit ligjor ekzistues, struktura e SAPU-së pas vitit 2015 do të jetë 6+3+3. Ndërkaq, përvoja e viteve të fundit ka treguar se kompetencat profesionale të mësuesve të shkollave tona fillore nuk janë në nivelin e duhur. Kjo ka vështirësuar zhvillimin e mësimit në lëndë të tilla kyçe si gjuha shqipe/e huaj dhe matematika të cilat, në shumë shkolla, po i zhvillojnë mësuesit e arsimit të mesëm të ulët.
- 3.1.3.** Ndryshimet në hartën e përqendrimit të popullsisë kanë sjellë rritje të numrit të nxënësve (veçanërisht në arsimin bazë) në shkollat e qendrave të mëdha urbane dhe ulje të numrit të nxënësve në zonat rurale. Nga 1070 shkollat me klasa të bashkuara (ku numri i nxënësve është nën 40), mundësia për përqendrim pranë një shkolle tjetër 9-vjeçare zbatohet vetëm në 321 shkolla. Shpërqendrimi i institucioneve arsimore ka cenuar cilësinë e procesit mësimor-edukativ për 5243 nxënës.
- 3.1.4.** Sfidat kryesore që përball marrja e arsimit bazë lidhen me:
- Gjithëpërfshirjen e fëmijëve në arsimin parashkollor dhe në klasa përgatitore, veçanërisht, me frekuentimin e fëmijëve romë dhe të fëmijëve me aftësi të kufizuara.
  - Stafin pedagogjik jo të kualifikuar për punën me fëmijë me aftësi të kufizuara.
  - Shërbimin e specializuar të psikologut.
  - Infrastrukturën sipas standardeve për fëmijët me nevoja të veçanta.
- 3.1.5.** Braktisja e shkollës është dukuri e dukurive të dukura. Statistika zyrtare e vitit 2013 pasqyron vetëm kontingjentin e nxënësve që janë regjistruar dhe më pas kanë braktisur shkollën. Shqetësimi themelor mbeten fëmijët “e padukshëm”, të cilët nuk e frekuentojnë shkollën dhe, për më tepër, nuk janë të identifikuar, pasi nuk shfaqen në asnjë regjistër shtetëror. Përveç kësaj kategorie, janë edhe fëmijët “gjysmë të padukshëm” për sistemin si edhe “fëmijët në rrezik për ta braktisur shkollën” që përbëhen kryesisht nga fëmijë romë-egjiptianë dhe të tjerë nga familje në vështirësi ekonomike dhe sociale etj.
- 3.1.6.** Nuk është e qartë as shpërndarja apo shtrirja e shërbimit psiko-social. Kjo, për shkak se shërbimi ose nuk është ngritur, ose është ngritur në kundërshtim me Urdhrit Nr. 344, datë 19.08.2013 të Ministrit. Nuk mbulohen me specialistë të gjitha institucionet arsimore, për shkak të vështirësive infrastrukturore apo të pozicionit gjeografik të shkollave.

- 3.1.7. Me gjithë investimet e bëra, përdorimi i TIK-ut në institucionet arsimore është i kufizuar. Pajiset e ofruara me financime publike në pjesën më të madhe nuk shfrytëzohen ose kanë dalë jashtë inventarëve. Nga shkollat e arsimit bazë publik, raportohen 15731 PC, nga të cilët 11331 janë funksionalë, ndërsa 4400 PC janë jofunksionalë. Shkollat raportojnë 1631 laptopë, nga të cilët 432 janë jashtë funksionit.
- 3.1.8. Përdorimi i sistemit informatik për menaxhimin e arsimit (EMIS) nuk funksionon si bazë për hartimin politikave në të gjitha nivelet. Ndonëse një EMIS i besueshëm dhe i qëndrueshëm në nivel qendror, lokal dhe shkolle, konsiderohet i domosdoshëm nga MAS-i, ai ende mbetet jo plotësisht funksional. Për këtë arsye, zhvillimi i plotë i tij mbetet një nga përparësitë e reformës.
- 3.1.9. Konstatohet se:
- raporti numër kompjuterësh në përdori për nxënës, ndryshon nga shkolla në shkollë; afërsisht, ky raport është 1:27 ose më keq;
  - nxënësit mund të marrin informacion vetëm në laboratorët kompjuterikë, por jo në mjedise të tjera të shkollave si, p.sh., në biblioteka;
  - në më shumë se 1/3 e shkollave, nxënësit kanë mundësi të kufizuara për marrjen e informacionit *online*;
  - mungojnë plotësisht përmbajtjet digjitale në gjuhën amtare; shfrytëzohen vetëm përmbajtje nga interneti, që dallojnë nga burimi i shfrytëzuar;
  - është shfaqur rreziku i ekspozimit përballë përmbajtjeve të papërshtatshme;
  - nuk ka ndërjegjësim të fëmijëve në përdorimin e internetit për dukuri si Cyberbulling ose Grooming online.
- 3.1.10. Nga studimi i gjendjes fizike të shkollave dhe kopshteve, rezultojnë:
- 58 objekte arsimore në rrezik shembje;
  - 287 objekte arsimore që kërkojnë ndërhyrje të menjëhershme për problem serioze të strukturave ndërtimore;
  - 1231 objekte që paraqesin shenja amortizimi, ndaj kërkohet ndërhyrje.

PROPOZIME

- 3.1.11. Të ruhet struktura e SAPU-së sipas skemës 5+4+3. Kjo është skema me të cilën funksionon aktualisht SAPU-ja, por që, sipas ligjit, është përcaktuar të ndryshojë, pas vitit 2015. Skema e propozuar kushtëzohet nga niveli i kompetencave profesionale të mësuesve tanë që punojnë në arsimin fillor. Gjithashtu, kjo skemë është e njëjtë me skemën e organizimit të SAPU-së në Republikën e Kosovës⁴.
- 3.1.12. Për përmirësimin e frekuentimit dhe të cilësisë së arritjeve, të trajtohen me përparësi:

---

4 MASHT, (2011). *Korniza e kurrikulës e Arsimit Parauniversitar të Republikës së Kosovës*.

- Përfshirja graduale, deri në vitin 2018 , e të gjithë fëmijëve, që plotësojnë moshën 5-vjeçare, në grupin III të arsimit parashkollor ose në klasat përgatitore.
- Rritja me përparësi (me 5% çdo vit) e numrit të fëmijëve me aftësi të kufizuar në arsimin parashkollor dhe në klasa përgatitore.
- Trajnimi i mësuesve të arsimit parashkollor për punën me nxënësit me aftësi të kufizuar dhe fëmijët e mësuesit ndihmës në shkolla, ku janë integruar nxënës me aftësi të kufizuara⁵.
- Rritja e numrit të fëmijëve romë (me 5% çdo vit) në arsimin parashkollor dhe në klasa përgatitore.

3.1.13. Përmirësimi në afat mesëm i rajonalizimit dhe i konsolidimit të institucionale arsimore të përqendruara. Ky përqendrim të krijojë mundësinë e rritjes së cilësisë së procesit mësimor. Transferimi i nxënësve në shkollat e afërta, duke mbështetur transportin e tyre me fonde publike, deri ndërtimi i konvikteve atje ku është e mundur, të krijojë mundësi që mësimi të zhvillohet me mësues me arsim përkatës, në mjedise nxënies miqësore që mundësojnë pjesëmarrjen në veprimtaritë kurrikulare.

3.1.14. Të përmirësohet digjitalizimi i sistemit arsimor dhe i procesit të nxënies në tri komponente kyçe:

Infrastruktura:

- Pajisja e shkollave me infrastrukturë funksionale për shfrytëzimin e informacionit (kompjuter, laptopë, smart table, tableta).
- Internet me shpejtësi të lartë dhe mundësi aksesimi online edhe në mjedise të tjera brenda shkollave, jo vetëm në laboratorë.
- Mbështetje teknike që siguron efikasitet të përdorimit të infrastrukturës.
- Mundësi aksesimi në portale të nxënies në përputhje me kurrikulën e planifikuar si dhe në portale që mundësojnë monitorimin e rezultateve të nxënësve nga mësuesit dhe prindërit e tyre.
- Specifikimi i kuadrit ligjor dhe infrastrukturor për shkëmbimin *online* të informacionit, ndërmjet strukturave arsimore. DAR/ZA-të duhet të shkëmbejnë informacion të detyrueshëm në periudha kohore të caktuara, përmes teknologjive digjitale, si *blogje, file sharing, social networking, videoconferencing* etj.

Burimet për nxënie:

- Krijimi i përmbajtjeve digjitale me cilësi të lartë në gjuhën shqipe, në përputhje me kurrikulën kombëtare dhe kartën ndërkombëtare të kompetencave të rinisë.
- Përdorimi i rrjeteve sociale të sigurta për nxënësit dhe ndërgjegjësimi i larte për mbrojtjen e fëmijëve në internet.

---

⁵ Ligji 69/2012 “Për arsimin parauniversitar” (neni 63, pika 3).

MASH (2013). *Dispozitat Normative për sistemin arsimor parauniversitar*” (neni 95/1, Tiranë, 2013).

- Krijimi i modelit kombëtar për ofruesit e përmbajtjeve digjitale në përputhje me kuadrin ligjor dhe infrastrukturor të shkëmbimit të informacionit midis ofruesve, organizatave kulturore, strukturave arsimore, që lehtëson dhe unifikon shkëmbimin e informacionit.
- Administrimi i të drejtës së autorit dhe pronësisë intelektuale.

Kompetencat profesionale të mësuesve

- Nxitja e modeleve të nxënies që efektivisht shfrytëzojnë përmbajtje digjitale për ngritjen e cilësisë në arsim (orë model, veprimtari demonstruese në klasa virtuale etj.).
- Vendosja e standardeve ndërkombëtare si ECDL, në lidhje me vlerësimin e kompetencave të mësuesve për përdorimin e TIK-ut, për nxitjen/trajnimin e mësuesve.
- Nxitja e shkëmbimit të përvojave dhe të praktikave ndërmjet shkollave dhe mësuesve.

3.1.15. Të konsolidohet shërbimi psiko-social, nëpërmjet ngritjes së njësisë së shërbimit psiko-social në njësitë arsimore vendore. Këtij objektivi t'i shërbejnë:

- Trajnimi i vazhdueshëm i 150 psikologëve dhe 150 punonjësve socialë, të nevojshëm për këtë shërbim.
- Ngritja e mekanizmit të monitorimit dhe të mbikëqyrjes së shërbimit psiko-social dhe fuqizimi i kapaciteteve të tij.
- Modernizimi i kabineteve të shërbimit psiko-social (kompjuter, printer, telefon) dhe pajisja me instrumentet e punës (teste vlerësimi, dosje individuale për çdo nxënës, manuale pune etj.).

3.2. KURRIKULA

PROBLEMATIKA

3.2.1. Vlerësimet e brendshme dhe të jashtme të kurrikulës së arsimit parauniversitar tregojnë se, në ndryshim nga prirjet e sotme të politikave kurrikulare për zhvillimin e qasjes me bazë kompetencat, kurrikula aktuale bazohet kryesisht në qasjen me bazë objektivat. Ajo është e organizuar në programe lëndore të veçanta, të cilat strukturohen kryesisht më vete, të palidhura me njëra tjetrën, që vendosin theksin te formimi teorik dhe më pak tek ai praktik i nxënësve.

3.2.2. Në kurrikulën e arsimit bazë, programet janë të mbingarkuara dhe nuk përshtaten me nivelin e zhvillimit të nxënësve. Theksohen përmbajtjet lëndore si qëllim i procesit të nxënies dhe nuk theksohen kompetencat, për pasojë nxënësit nuk arrijnë të zgjidhin probleme në situata mësimore jostandarde apo situata jetësore. Të gjitha rezultatet e vlerësimeve, të brendshme dhe të jashtme, shtrojnë nevojën e reformimit të kurrikulës së arsimit parauniversitar sipas qasjes me bazë kompetencat.

3.2.3. Kurrikula aktuale e **arsimit parashkollor**:

- Nuk mbështetet në një dokument themelor politik njësuës si Korniza kurrikulare.
- Është e ndërtuar mbi qasjen me bazë objektivash
- Nuk paraqet planin mësimor si dokument kurrikular.
- Dokumentet kurrikulare nuk janë koherente me njëra-tjetrën.
- Nuk koherente me konceptimin dhe formatimin e kurrikulës e arsimit bazë.
- Mungon koherenca e brendshme e kurrikulës.

3.2.4. Lidhur me kurrikulën aktuale të **arsimit bazë**:

- Mungon Korniza kurrikulare për arsimin parauniversitar në tërësi. Dy kornizat e veçanta, Draftkorniza kurrikulare për arsimin bazë (e pamiruar) dhe Korniza kurrikulare e gjimnazit nuk janë në koherencë me njëra-tjetrën.
- Plani mësimor nuk përputhet si duhet me synimet e përshkruara në Strategjinë e Arsimit 2004-2015 (*"integrimit i lëndëve është një nga përvojat që e bëjnë procesin e nxënies më efektiv në vitet e shkollimit bazë"*⁶⁾).
- Vizioni që përcjell planin mësimor, i organizuar në lëndë dhe jo në fusha kurrikulare, nuk i shërben qasjes me bazë kompetencat.
- Organizimi me bazë lëndësh nuk lejon integrimin real midis situatave të nxënies.
- Plani mësimor aktual rezulton një nga më të ngarkuarit në Europë ⁷⁾. Programet e bazuara në planin mësimor aktual janë të mbingarkuar, për shkak të ngarkesës konceptuale jo në përputhje me zhvillimin e nxënësve dhe të mungesës së koherencës midis lëndëve.
- Edhe pse është skicuar një format i përgjithshëm, struktura e programeve lëndore nuk është gjithmonë uniforme dhe paraqitet me ndryshime nga lënda në lëndë, nga klasa/vit në klasë/vit;
- Rubrika të veçanta në programe të veçanta nuk janë të përdorshme nga përdoruesit.
- Theksi mbi lëndët ka cenuar koherencën e kurrikulës.
- Mungon një qasje e diferencuar, që të ofrojë mundësi të barabarta për gjithë nxënësit.
- Si pasojë e këtyre dobësive, kurrikula nuk përmbush nevojat dhe interesat e vërteta të nxënësve, ato të prindërve dhe të shkollës.

3.2.5. Lidhur me kurrikulën aktuale të **arsimit të mesëm**

- Qasja kurrikulare është hibride. Ajo u referohet teorive bihejvioriste dhe konstruktivistike.
- Plani mësimor i kurrikulës bërthamë është i ngarkuar.

---

6) Strategjia Kombëtare e Arsimit për 2004 – 2015. Tiranë, 2004.

7) Raporti i konsulencës ndërkombëtare për vlerësimin e kurrikulës së arsimit bazë; A. Crisan (2010).

- Pësha e vlerësimit të lëndëve në kurrikulën bërthamë dhe me zgjedhje dallon lëndët dhe dënon vetë zgjedhjen.
- Mundësitë e ndryshme të zbatimit nga shkolla krijojnë pabarazi në zgjedhje.
- Mënyra e organizimit dhe e strukturimit të kurrikulës krijon probleme në menaxhimin e saj nga shkolla.
- Për elementë të veçantë të kurrikulës, mungon koherenca ndërmjet konceptimit dhe zbatimit të tyre, si p.sh., ndërrimi i lëndëve me zgjedhje brenda shkollës dhe nga një shkollë në tjetrën, projektet kurrikulare, modulet profesionale.

3.2.6. Joefikase ka rezultuar politika e Altertekstit*).

3.2.7. Vlerësimet e kurrikulës së arsimit parauniversitar kanë nxjerrë në pah probleme që kanë të bëjnë me konceptimin dhe zbatimin e saj. Rezultatet e ulëta në vlerësimin e nxënësve tregojnë se ata nxënë më shumë fakte; të mësuarit është kryesisht verbal; mungojnë aftësi të tilla si të menduarit kritik, të menaxhimit të informacionit nga burime të larmishme, të punës në grupe të vogla nxënësish që formojnë synimet themelore të kurrikulave të vendeve të zhvilluara. Vlerësimet kombëtare dhe ndërkombëtare si, p.sh., PISA, që ka si synim kryesor vlerësimin e kompetencave, dëshmojnë të njëjtin fakt.

PROPOZIME

3.2.8. Prirja e zhvillimit të shoqërisë tonë si një shoqëri e dijes e shekullit 21 dhe integrimi evropian kërkojnë ndryshimin e kurrikulës, me fokus zhvillimin e kompetencave kyçe për të nxënëit gjatë gjithë jetës. Nga ana tjetër, reforma mbështetet në njësimin e kurrikulës së Shqipërisë me atë të Kosovës, si synim i politikës arsimore qeveritare.

3.2.9. Del i nevojshëm përmirësimi i cilësisë së të nxënëit, përmes reformës kurrikulare që të konceptojë dhe të organizojë kurrikulën sipas një qasjeje që zhvillon kompetencat e të nxënëit gjatë gjithë jetës.

3.2.10. Kurrikula e re të ofrojë zgjidhje që mbajnë parasysh nevojat vetjake dhe stilet e të nxënëit, si dhe përvojat mësimore paraprake të nxënësve, si kusht për përmirësimin e nivelit të arritjeve të tyre. Ajo të hartohet dhe të zbatohet në harmoni me veçoritë kryesore të grupmoshave dhe në varësi të mundësive dhe të gatishmërisë së fëmijëve për të nxënë. Kurrikula t'i qartësojë nxënësit dhe prindërit për drejtimin, nivelin dhe pikëmbërritjet e të nxënëit në shkallë dhe nivele të ndryshme arsimore, të cilat janë bazë për nivelet dhe shkallët pasardhëse.

---

*) Nga raportet e mësuesve MAS-i, këtë vit, në mirëkuptim me shtëpitë botuese, hoqi nga qarkullimi 120 tekste shkollore për të meta me natyrë shkencore dhe pedagogjike

- 3.2.11. Nxënia sipas kurrikulës së reformuar të bëhet nëpërmjet situatave të lidhur me kontekstet e të nxënit, të cilat mbështetin dhe ndihmojnë zhvillimin e kompetencave.
- 3.2.12. Kurrikula e reformuar e arsimit parauniversitar të bazohet në qasjen me kompetenca dhe të organizohet sipas një strukture që mbështet zhvillimin e tyre (kompetenca, fusha të nxëni, shkallë kurrikule, rezultate të nxëni për kompetencë dhe fushë). Ajo të zhvillojë kompetencat kyçe, të krahasueshme me kompetencat e kornizës europiane të kompetencave kyçe për nxënien gjatë gjithë jetës, si dhe të strukturohet sipas rezultateve të nxënies për kompetenca dhe për fusha të nxëni.
- 3.2.13. Si kompetencat kyçe, sipas të cilave organizohet kurrikula e reformuar, draft Korniza Kurrikulare (KK) ka përcaktuar:
1. Kompetenca e komunikimit dhe e të shprehurit.
  2. Kompetenca e të menduarit.
  3. Kompetenca e të mësuarit për të nxënë.
  4. Kompetenca për jetën, sipërmarrjen dhe mjedisin.
  5. Kompetenca personale.
  6. Kompetenca qytetare.
  7. Kompetenca digjitale⁸.
- 3.2.14. Ndërtimi i kurrikulës së APU-së mbi këto kompetenca do të krijojë mundësinë e përmbushjes së nevojave për ndryshime kurrikulare dhe do të mundësojë formimin e një brezi të ri të aftë për të përdorur njohuritë në praktikë.
- 3.2.15. **Struktura.** Kurrikula e arsimit parauniversitar të organizohet për *shkallë të kurrikulës* dhe në *fusha të nxëni*. Koncepti i shkallëve të kurrikulës të bazohet në karakteristikat e zhvillimit moshor të nxënësve dhe të sigurojë kushte për të respektuar më mirë ritmet e ndryshme në zhvillimin e tyre. Ato të mundësojnë lidhjen e qartë të rezultateve të nxënies përgjatë shkallëve të kurrikulës, fleksibilitet më të madh në planifikimin dhe organizimin e punës mësimore-edukative, forcimin e përgjegjësisë dhe të llogaridhënies për cilësinë e arsimit që ofrohet nga shkolla.
- 3.2.16. **Fushat e të nxënit** të cilat, veçmas apo të integruara, të shërbejnë për zhvillimin e kompetencave kyçe dhe specifike. Ato të përbëjnë bazën e organizimit të procesit mësimor-edukativ në shkollë, për çdo nivel arsimor dhe çdo shkallë kurrikule. Kurrikula e reformuar të organizohet në shtatë fusha të nxëni që të përfshijnë një ose më shumë lëndë apo module me tipare të përbashkëta. Lëndët dhe modulet të orientohen nga rezultatet e të nxënit, të përcaktuara për çdo fushë. Disa lëndë të fushës mund të jenë pjesë e disa shkallëve kurrikulare.

---

8. IZHA, (2014). *Draft korniza kurrikulare e Republikës së Shqipërisë*.

3.2.17. Si fusha të nxënit KK ka përcaktuar:

1. Gjuhët dhe komunikimi
2. Matematika
3. Shkencat e natyrës
4. Shoqëria dhe mjedisi
5. Artet
6. Edukimi fizik, sportet dhe shëndeti
7. Teknologjia dhe TIK-u.

3.2.18. Për secilën fushë, përcaktohen **rezultatet e të nxënit** që mundësojnë zhvillimin e kompetencave kyçe, lidhjen ndërmjet lëndëve dhe veprimtarive mësimore, zbatimin e praktikave të reja të mësimdhënies në nivel shkolle. Si e tillë, kurrikula do të sigurojë baraspeshën ndërmjet njohurive, shkathtësive, vlerave dhe qëndrimeve të secilës fushë të nxëni, si dhe integrimin brenda dhe ndërmjet tyre.

3.2.19. Kurrikula e re do të strukturohet në kurrikulën bërthamë dhe në kurrikulën me zgjedhje. *Kurrikula bërthamë* do të përbëhet nga fusha/lëndë të cilat shoqëria (shteti) i kërkon për këdo që përfundon arsimin parauniversitar. Kurrikula bërthamë do të jetë e njëjtë për të gjithë nxënësit e një klase për nga lloji, numri dhe rezultatet e të nxënit. *Kurrikula me zgjedhje* do të ofrohet nga shkolla dhe do të zgjidhet nga nxënësit, sipas interesave të veta për kurrikulën dhe karrierën e tyre. Zgjedhja do të nisë që në klasën e parë dhe do të shtohet përgjatë itinerarit shkollor.

3.2.20. Kurrikula e reformuar do të strukturohet sipas kompetencave kyç dhe rezultateve të të nxënit për kompetencë dhe për fusha të nxënies dhe jo sipas objektivave, si e tanishmja. Reforma do të ndryshojë konceptin për të nxënit. Konceptimet bashkëkohore për procesin e të nxënit theksojnë rolin aktiv të nxënësve në zhvillimin e njohurive të reja dhe të kompetencave. Nxënësit duhet të jenë veprimtarë aktivë në procesin e ndërtimit, të zbatimit dhe të vlerësimit të tyre. Kjo do të kërkojë, sigurisht, ndryshimin e rolit të mësuesve.

3.2.21. Mësuesit duhet të jenë, gjithnjë e më shumë, drejtues dhe krijues të situatave të të nxënit. Ata do të jenë të lirë të hartojnë vetë programet dhe planet mësimore për klasë, brenda një shkalle të caktuar të kurrikulës, do të zgjedhin burimet dhe mjediset e të nxënit. Konceptimi i kurrikulës me bazë kompetencat do t'i bëjë ata krijues dhe më të përgjegjshëm për profesionin e tyre. Për hartimin e programeve në nivel klase, mësuesit e të gjitha lëndëve të një klase duhet të bashkëpunojnë në grup. Në këtë mënyrë, do të rritet roli dhe përgjegjësia e shkollës për mirëfunksionimin e strukturave të saj.

3.2.22. Planifikimi, hartimi, zbatimi i kurrikulës dhe, mbi të gjitha, arritja e rezultateve të të nxënit do të kërkojnë bashkëpunim të përgjegjshëm të aktorëve dhe palëve të interesuara.

- 3.2.23.** Formimi fillestar dhe trajnimi i mësuesve është domosdoshmëri për garantimin e suksesit të reformës. Rol të veçantë merr kurrikula e formimit të mësuesve në universitet që do të jetë në koherencë me konceptimet e reja të reformës kurrikulare.
- 3.2.24.** Burimet e të nxënit do të jenë më të zgjeruara dhe teksti nuk do të jetë burimi i vetëm i të nxënit. Tekstet shkollore do të konceptohen ndryshe, në funksion të konceptimit dhe të strukturës së kurrikulës me bazë kompetencat.
- 3.2.25.** Reforma do t'i japë përparësi alfabetizimit digjital, që të arrihet shkalla e alfabetizimit të plotë funksional.
- 3.2.26.** Reforma kurrikulare do të shoqërohet me reformën e vlerësimit, e cila do të kushtëzohet nga qasja me bazë kompetencat.
- 3.2.27.** Konceptimi i ri i kurrikulës do t'i jap shkollës përmasat e një qendre shumëplanëshe që do të ofrojë shërbime arsimore cilësore, në bashkëpunim me komunitetin dhe në shërbim të tij.
- 3.2.28.** Reforma e kurrikulës do të zgjerojë autonominë dhe përgjegjshmërinë e shkollës, që lidhen me:
- pasurimin e kurrikulës në përshtatje me natyrën dhe llojin e shkollave, duke mundësuar frytshmëri më të lartë të procesit të të nxënit në një kohë të dhënë;
  - përshtatjen e kurrikulës me nevojat e larmishme të nxënësve, duke mundësuar edhe individualizimin e mësimdhënies;
  - krijimin e mundësive për lëndë shtesë, të përshtatshme dhe të pëlqyeshme për grupe të caktuara nxënësish;
  - krijimin e hapësirave që, krahas kurrikulës bërthamë, të përfshihen edhe programe ose module lëndore që lidhen me arsimimin e fëmijëve me nevoja të veçanta;
  - përfshirjen aktive të shkollave në procesin e përmirësimit të përvojave të mësimdhënies, duke rritur përgjegjësinë e tyre për rritjen e arritjeve të nxënësve;
  - përfshirjen aktive të shkollave dhe njësisve arsimore vendore në një proces të vazhdueshëm të mbledhjes dhe analizës së të dhënave, dokumentimit të sfidave dhe zgjidhjeve drejt përmirësimit të kurrikulës zyrtare.
- 3.2.29.** Reforma kurrikulare, e konceptuar kështu, do të sigurojë të gjitha parakushtet e duhura për harmonizimin e sistemit tonë arsimor me sistemin arsimor të Republikës së Kosovës. Procesi i harmonizimit të dy sistemeve do të realizohet në dy faza.
- 3.2.30.** Faza e parë, tashmë e përfunduar, po njëson dokumentet kryesore kurrikulare, duke ruajtur veçoritë e secilit sistem arsimor. Faza e dytë do të sigurojë shkëmbimin e përvojave të mira që do të rezultojnë nga procesi i pilotimit të kurrikulave.
- 3.2.31.** Dokumentet e kurrikulës së reformuar do të jenë:

- Korniza kurrikulare e arsimit parauniversitar të Republikës së Shqipërisë.
- Korniza kurrikulare e arsimit parashkollor
- Kurrikula bërthamë për arsimin parashkollor
- Kurrikula bërthamë për klasën përgatitore dhe arsimin fillor.
- Kurrikula bërthamë për arsimin e mesëm të ulët.
- Kurrikula bërthamë për arsimin e mesëm të lartë.
- Programet mësimore për shkallë.
- Materiale ndihmëse për zbatimin e kurrikulës së re.

3.2.32. Korniza Kurrikulare është dokumenti më i rëndësishëm ku përshkruhen orientimet dhe udhëzimet kryesore për qëllimet arsimore, brendinë, mënyrat e nxënies dhe arritjet e nxënësve. Si dokument kyç për organizimin e sistemit arsimor, Korniza do të orientojë aktorët arsimorë dhe palët e interesuara për aspektet kryesore të kurrikulës, si bazë për të siguruar në mënyrë efektive arsimin cilësor për të gjithë.

3.2.33. Korniza Kurrikulare ka përcaktuar:

- qëllimet e përgjithshme të arsimit parauniversitar;
- kompetencat kyçe që do të fitohen nga të gjithë nxënësit pas përfundimit të arsimit të mesëm të lartë;
- parimet e përgjithshme që orientojnë zhvillimin dhe zbatimin kurrikulës;
- veçoritë e niveleve të arsimit parauniversitar nga këndvështrimi i reformës kurrikulare;
- shkallët e kurrikulës dhe rolin në organizimin dhe vlerësimin e procesit të nxënies;
- fushat e të nxënit dhe lëndët, sipas niveleve dhe shkallëve të kurrikulës, si dhe kohën mësimore për çdo fushë;
- mësimdhënien dhe të nxënit e efektshëm;
- sistemin e vlerësimit të arritjeve të nxënësve;
- dokumentet kurrikulare.

3.2.34. Kurrikula bërthamë (për arsimin parashkollor dhe për arsimin parauniversitar) do të integrojë dokumentet e kurrikulës bërthamë të cilët rregullojnë ecurinë e procesit mësimor, bazuar në Kornizën Kurrikulare të APU-së së Shqipërisë. Ato do të përshkruajnë rezultatet e të nxënit për çdo kompetencë kyçe dhe fushë të nxëni, sipas shkallëve të kurrikulës, metodologjitë e zbatimit të kurrikulës, vlerësimin e nxënësve dhe shpërndarjen kohore (plani mësimor) për secilën fushë. Dokumentet e kurrikulës bërthamë do t'u paraprijnë dhe do të ndihmojnë në hartimin e dokumenteve të tjera të paketës kurrikulare, si programet lëndore, udhëzuesit kurrikularë etj., të cilët janë në themel të procesit të nxënies.

3.2.35. Programet për shkallë do të përmbajnë kornizën konceptuale të fushës/lëndës, rezultatet e të nxënit për kompetencat, tematikat, situatat e sugjeruara, integrimin

ndërmjet fushave/lëndëve, metodologjitë e zbatimit të tyre, burimet e të nxënësve dhe vlerësimin e nxënësve. Programet e parashkollorit do të hartohen për secilin grupmoshë fëmijësh: 2-4, 4-5 dhe 5-6 vjeç, që përkon me grupin I, II, III të kopshtit.

- 3.2.36.** Kurrikula e arsimit parauniversitar t'i referohet me përparësi **parimit të shumëgjuhësisë dhe të shumë kulturave**, duke u kushtuar rëndësi nxënies së gjuhëve të huaja dhe gjuhëve të minoritetit.
- 3.2.37.** **Materiale ndihmëse** për zbatimin e kurrikulës së reformuar të përfshijnë materiale plotësuese të mësimdhënies dhe të nxënies, udhëzues kurrikularë, si dhe materiale didaktike e instrumente për vlerësim.
- 3.2.38.** Reforma kurrikulare të reformojë përgatitjen dhe certifikimin e **teksteve shkollore**, duke përfshirë ligjin për tekstet shkollore dhe aktet nënligjore përkatëse, hartimin e standardeve të teksteve shkollore dhe të procedurave për vlerësimin dhe certifikimin.
- 3.2.39.** Reforma kurrikulare të integrojë **teknologjinë** në mësim, nëpërmjet rritjes së kapaciteteve të pajisjeve kompjuterike në shkolla, trajnimit të vazhdueshëm të mësuesve dhe ndërtimit të Platformës e-Nxënies për përdorimin dhe krijimin e materialeve didaktike digjitale.
- 3.2.40.** **Pilotimi i kurrikulës** të jetë i planifikuar, koherent, gjithëpërfshirës dhe të ndërtohet mbi bazën e bashkëpunimit. Proces të shërbejë për sensibilizimin e publikut, për kualifikimin e mësuesve, për përgatitjen e plotë të programeve, të teksteve për zbatim masiv, si dhe për korrigjimet e mundshme në programe dhe në tekste pas pilotimit.
- 3.2.41.** Objektivat e pilotimit të kurrikulës së arsimit parauniversitar do të jenë:
- Sigurimi i cilësisë së kurrikulës së reformuar.
  - Efektiviteti i kurrikulës së reformuar.
  - Efiçenca e kurrikulës së reformuar.
- 3.2.42.** Pilotimi i kurrikulës së re do të realizohet hap pas hapi, duke filluar nga klasat I, VI, X.

3.3. SIGURIMI I CILËSISË NË ARSIMIN PARAUNIVERSITAR

PROBLEMATIKA

- 3.3.1.** Në shkollat tona mungon kultura e vetëvlerësimit. Ka paqartësi në konceptimin e procesit dhe të metodologjisë së realizimit të tij. Mungesa e udhëzuesve të kuptueshëm për këtë proces pengon zbatimin e procesit.

- 3.3.2.** IShA nuk ka mundur të ndikojë sa e si duhet në sigurimin e cilësisë së sistemit. Raporti aktual është 27 inspektorë për rreth 4000 institucione objekt i inspektimit të këtij institucioni. Kjo ka bërë që inspektimi i shkollave të jetë larg standardeve evropiane, sipas të cilave çdo shkollë u nënshtrohet inspektimeve të plota të paktën një herë në tre vite.
- 3.3.3.** Kuadri ligjor ekzistues ka krijuar mospërputhje për treguesit e fushave të ndryshme, sa i takon vlerësimin të jashtëm dhe të brendshëm të institucioneve arsimore.
- 3.3.4.** Që aftësitë e vëzhgimit, të vlerësimin, të analizës dhe të gjykimit të jenë në përputhje me treguesit zyrtarë, do të kërkohet përmirësimi i kompetencave profesionale të inspektorëve, në drejtim të menaxhimit të procesit inspektues dhe të raportimit të vlerësimeve.
- 3.3.5.** Komunikimi ndërinstitutional nuk është efikas. Nuk ka një përcaktim të detyrimeve të institucioneve të varësisë së MAS-it kundrejt njëra-tjetrës. Si rrjedhojë, ka mungesë informacioni për kontributet e secilit institucion, në funksion të vlerësimin të cilësisë së sistemit / institucioneve arsimore.
- 3.3.6.** Testimi shkencor i standardizuar e objektiv nuk është i njohur si duhet në vendin tonë. Prandaj, shpesh, përdoruesit e produkteve që AKP-ja ofron e kanë të vështirë t'i kuptojnë ato.
- 3.3.7.** Stafit i AKP-së paraqet dobësi në hartimin e instrumenteve për përgatitjen e testeve për vlerësimet kombëtare si dhe për proceset e testimit paraprak.
- 3.3.8.** Zhvillimi i provimeve është hallka më problematike e sistemit të provimeve të Maturës Shtetërore.
- 3.3.9.** Analiza e testeve, e mjediseve, krahasimi i rezultateve të maturës me ato vjetore si dhe dëshmitë e shumta, tregojnë për një proces të çrregullt, shpesh kaotik.
- 3.3.10.** Shumë nxënës ndjekin kurse jashtëshkollore me pagesë, për t'u përgatitur për provime. Arsyet e ndjekjes së kurseve lidhen me pasigurinë e tyre në lëndë të caktuara, me nivelin e ulët të mësuesve në shkollë si dhe me mangësitë në lëndë të caktuara (probleme konceptesh, mbingarkese, saktësi të dyshimta etj.).
- 3.3.11.** Procesi i vlerësimin të provimeve kombëtare priret të jetë i standardizuar, me mësues të trajnuar dhe me një rregullore të përcaktuar. Koha e pamjaftueshme për të përfunduar këtë proces ka sjellë lodhje dhe mangësi në vlerësim.
- 3.3.12.** Në asnjë rast, nuk janë marrë parasysh rezultatet e vlerësimeve kombëtare nga politikëbërësit, nga hartuesit e kurrikulave, nga DAR/ZA-të dhe nga shkollat.

- 3.3.13.** Mungesa e kriterëve kombëtare të vlerësimit, të qarta dhe të sakta, ka sjellë pështjellim në vlerësimin me notë të nxënësve. Si pasojë, i njëjti nxënës, për të njëjtën sasi njohurish dhe aftësish që demonstroi, mund të marrë vlerësime të ndryshme nga mësues të ndryshëm, madje, dhe nga i njëjti mësues në ditë të ndryshme.
- 3.3.14.** Mësuesit nuk i kanë të qarta teknikat e vlerësimit, të hartimit të pyetjeve, të pikëzimit, të niveleve të vështirësisë që ka një test etj (nuk ka asnjë lëndë në fakultet ku ato të mund të mësohen). Testet hartuara nga AKP-ja kanë qenë, deri në njëfarë mase, mjet për të treguar se si mund të realizohet një vlerësim i mirë. Ndërkaq, kjo ka shërbyer vetëm për ata mësues që kanë qenë pjesë e grupeve të vlerësimit dhe që janë trajnuar nga stafet AKP-së. Paqartësia e përdorimit si duhet të instrumenteve të vlerësimit, por edhe e teknikave dhe strategjive, shkon edhe më tej, në nivel shkolle, DAR/ZA-je etj.
- 3.3.15.** Në vendin tonë nuk prodhohet çdo vit raporti vjetor për nivelin dhe cilësinë e arritjeve, për dobësitë dhe për sfidat që ndesh SAPU-ja.

PROPOZIME

- 3.3.16.** Vlerësimi i të nxënësve të konceptohet si procesi që shpie në gjykime për njohuritë e fituara dhe për kompetencat e zhvilluara nga nxënësi. Ky gjykim të shërbejë si bazë për vendimet dhe për veprimet dhe të bazohet në sasi të mjaftueshme të informacionit përkatës.
- 3.3.17.** Vlerësimi të konceptohet dhe të realizohet si mjet për arritjen e qëllimit, jo si qëllim më vete. Nxënësit nuk nxënë që të vlerësohen, por ata vlerësohen që të ndihmohen të nxënë më mirë. Kurrikula e re do të ofrojë forma dhe mjete të reja vlerësuese, do të reformojë arsenalin ekzistues të formave dhe të mjeteve si dhe do të formatizojë gjykimet formale dhe zyrtare, në përputhje me nivelin e arritur në zhvillimin e njohurive dhe të kompetencave.
- 3.3.18.** Që të shërbejë nxënien, vlerësimi duhet të mbajë parasysh të gjitha elementet që formësojnë kurrikulën: kompetencat lëndore, ato ndërlëndore dhe fushat e të nxënësve dhe rezultatet e të nxënësve.
- 3.3.19.** Sistemet e sigurimit të cilësisë duhet të përgatitin kuadrin e ri rregullator për vlerësimin e brendshëm/të jashtëm dhe për certifikimin e arritjeve, të njohurive dhe të kompetencave të nxënësve, sipas filozofisë së re të kurrikulës kombëtare. Rezultate e vlerësimit nga Ministria, ose nga agjencitë e tjera, të përfshihen në informacionin mbi të cilin mbështetet vlerësimi.
- 3.3.20.** ISHA të riorganizohet në dy nivele. Niveli qendror të shërbejë si njësi bazë për hartimin e orientimeve dhe të udhëzimeve për procesin e inspektimit, për planifikimet e ushtrimit të inspektimeve në nivel kombëtar dhe vendor, për mbledhjen dhe për përpunimin e të dhënave, për inspektimin dhe raportimin e cilësisë së arritjeve në nivel

shtetëror, vendor dhe institucional etj. Zyrat e inspektimit të nivelit rajonal, të varura nga niveli qendror, të funksionojnë si njësi operative që, në bashkëpunim me inspektoratin qendror, realizojnë të gjitha llojet e vlerësimeve të jashtme dhe të verifikojnë dhe vlerësojnë zbatimin e kuadrit ligjor në institucionet arsimore.

- 3.3.21. AKP-ja të fuqizohet në drejtim të burimeve materiale si dhe të ketë më shumë hapësira për të organizuar trajnime të stafit të saj, me qëllim rritjen e cilësisë së shërbimeve.
- 3.3.22. AKP-ja të ketë më shumë pavarësi profesionale në përcaktimin e strukturave të testeve, të pilotimit të pyetjeve etj.
- 3.3.23. Struktura e testeve të provimeve kombëtare duhet të ndryshojë dhe të rishikohet përmbajtja e pyetjeve, sasia e pikëve dhe peshat e niveleve të vështirësisë (testi duhet të jetë të paktën me 100 pikë, për një vlerësim më të zgjeruar të njohurive dhe të kompetencave të nxënësve).
- 3.3.24. Lidhja midis shkollës së mesme-maturës dhe shkollës së lartë nuk është tërësisht funksionale. Ndërkohë që shkalla e vështirësisë dhe përmbajtja e provimeve të MSh-së përputhet me programin e shkollës së mesme, lidhja duket nuk funksionon në hallkën maturë-shkollë e lartë. Prandaj, dhe në respekt të autonomisë së universiteteve, MSh-ja duhej të shërbejë vetëm si provim dalës që pajis nxënësit me diplomë të përfundimit të shkollës së mesme.
- 3.3.25. Rezultatet e provimeve duhet të jenë të krahasueshme midis nxënësve, shkollave dhe njësive arsimore vendore.
- 3.3.26. Organizimi, drejtimi dhe rezultatet e provimeve duhet të gëzojnë besimin e publikut.
- 3.3.27. Të hartohen vlerësime kombëtare periodike për klasat 5 dhe 11, në disa lëndë.
- 3.3.28. Të trajnohen mësuesit për hartimin e instrumenteve të vlerësimit të kompetencave dhe për përdorimin në klasë të metodave dhe teknikave bashkëkohore të vlerësimit.
- 3.3.29. Të përdoren vlerësimet kombëtare për të siguruar informacion në shkallë vendi, në lidhje me rezultatet e të nxënësve sipas standardeve kombëtare dhe për të identifikuar zonat ku të përqendrohet vëmendja e të gjithë aktorëve të arsimit.
- 3.3.30. Të përdoren rezultatet e provimeve dhe vlerësimeve kombëtare / ndërkombëtare për të ndërmarrë ndryshimet e nevojshme cilësore në kurrikul, në efektivitetin e mësuesve, në drejtimin e shkollës dhe për të krahasuar nxënësit, shkollat dhe njësitë arsimore vendore.
- 3.3.31. Institucionalizimi i bashkëpunimit mes institucioneve të lehtësojë marrjen në kohë të informacioneve të nevojshme për gjithsecilin. Kjo do të sigurojë përdorimin e të dhënave të AKP-së në vlerësimet kombëtare, ndërkombëtare dhe të IShA-s në raportet

e saj, për rezultatet e të nxënit sipas standardeve si dhe për të identifikuar zonat/institucionet arsimore ku të përqendrohet vëmendja e aktorëve.

3.3.32. Përmirësimi i bashkëpunimit ndërinstitucional të vlerësohet si faktor kyç për përgatitjen e raportit vjetor për arritjet në SAPU.

3.4. ZHVILLIMI I VAZHDUAR PROFESIONAL I PUNONJËSVE ARSIMORË

Sistemi i zhvillimit të vazhduar profesional përfshin:

- Formimin fillestar të punonjësve arsimorë.
- Trajnimin në punë të punonjësve arsimorë.
- Kualifikimin e punonjësve arsimorë për karrierën bazuar në arritjet.

3.4.1. FORMIMI FILLESTAR I MËSUESVE

PROBLEMATIKA

3.4.1.1 Përgatitja e mësuesve të rinj nuk po ecën me ritmet e duhura; sfidat për përmirësimin e programeve të reja janë të mëdha dhe nevoja për mësues të rinj të përgatitur mirë është e padiskutueshme. Konstatohet se programet për përgatitjen e mësuesve ndryshojnë shumë. Edhe përmbajtja dhe renditja e kurseve ndryshon, madje dhe brenda të njëjtit institucion. Elementet më kritike kanë të bëjnë me përmbajtjet disiplinore, me teorinë e të nxënësve, me pedagogjinë, me menaxhimin e klasës etj.

3.4.1.2. Në Shqipëri, programet Bachelor për mësuesi i ndjekin studentët që nuk kanë shumë zgjedhje. Këtë e tregon numri i pikëve që lejon të regjistrohesh në universitet. E njëjta gjë mund të thuhet për programet e Masterit të mësuesisë në UT që përgatit mësues për shkollën e mesme. Numri i kuotave është gjithnjë më i lartë se ai i kërkesat, duke i dhënë mundësi të regjistrohet kujtdo që ka mbaruar nivelin Bachelor, pavarësisht nivelit të përgatitjes shkencore të arritur në këtë nivel.

3.4.1.4. Konsiderohet hap përpara përcaktimi me ligj i mësuesisë si profesion i rregulluar - zhvillimi i praktikave profesionale, provimet e shtetit, financimi i praktikantëve. Edhe pse rregullimi ligjor i këtij profesioni është i krahasueshëm me përvojat e vendeve të tjera, përvoja e deritanishme tregon se ky aspekt po përballet me sfida të ndryshme. Disa syresh janë dobësitë në testimet për licencë, problemi i pagës së mësuesve praktikantë dhe mungesa e mentorëve profesionistë.

3.4.1.5. Rezultatet e pakënaqshme të licencimit, për vitin e kaluar, paraqiten në tabelë.

Sezoni	Regjistruar	Pjesëmarrës	Kalues	% Kalues	Mbetës	% Mbetës
Dhjetor 2012	248	227	112	47.26%	125	52.74%
Korrik 2012	667	542	222	59.48%	220	40.52%
Dy sesionet	1015	770	445	58%	275	42%

PROPOZIME

- 2.4.1.6.** Programet e formimit të mësuesve të përfshijnë metodologjitë e kërkimit dhe të hulumtimit, që mësuesit e rinj të jenë në gjendje të zbatojnë kërkimin në praktikën shkollore. Njohja e tyre me shkollën dhe me nxënësit të nisë që me fillimin e studimeve. Programet e reja, për të gjitha kategoritë e mësuesve, të reflektojnë risitë e kurrikulës së APU-së, të pasurohen me lëndën e TIK-ut dhe me teknikat e hartimit të testeve për vlerësimin e nivelit të zhvillimit të kompetencave. Të gjitha këto, të sigurojnë që studentët të vijnë në auditorë për të diskutuar dhe jo për të riprodhuar ato që u janë dhënë në leksion, në libra dhe në materiale të tjera, të shtypura apo në formë elektronike.
- 2.4.1.7.** Modeli i ri i formimit të mësuesve, drejt përafrimit me modelet më të përparuara europiane, ndihmohet edhe nga fuqizimi i qendrave të ekselencës në fakultetet që përgatitin mësues. Këto qendra mund të ndihmojnë studentët për përsosjen e kompetencave profesionale, të aftësive dhe të kapaciteteve të nevojshme për kërkimin arsimor, si dhe mund të aktivizohen fuqimisht si operatorë profesionalë në tregun e shërbimeve trajnuese. Gjithashtu, qendrat mund të ndihmojnë në përgatitjen e mësuesve mentorë. Pjesë e tyre të jenë dhe shkolla ku mësuesit e ardhshëm zhvillojnë praktikën pedagogjike.
- 2.4.1.8.** Paga, gjatë vitit të praktikës pranë institucioneve të arsimit, pas diplomimit të studentëve me diplomën Master, të jetë sa 1/2 e rrogës së mësuesit.

3.4.2. TRAJNIMI NË PUNË I PUNONJËSVE ARSIMORË

PROBLEMATIKA

- 2.4.2.1.** Sot, ky element është një nga problemet madhore të sistemit. Praktika ka treguar se trajnimi i punonjësve arsimorë është konceptuar nga individët dhe institucionet më shumë si element fakultativ. Planifikimi vjetor i trajnimeve nuk mbështetet në plane kombëtare dhe/ose lokale. Trajnimet nuk janë planifikuar sipas standardeve profesionale dhe përmbajtja e tyre nuk është hartuar për të përmirësuar kompetencat profesionale. Në seancat trajnuese, vendin e metodave ndërvepruese e kanë zënë përgjithësisht leksionet. Shërbimi trajnues është i kufizuar për nga larmia e agjencive ofruese, pasi në to nuk janë të përfshira sa e si duhet universitetet. Ky proces vuan nga përshtatshmëria tejet e ulët ndaj nevojave individuale dhe ekipore të mësuesve, në veçanti, ndaj mësuesve të rinj. Kjo ka bërë që, në shkolla, procesi i të nxënës të rezultojë si përzjerje e praktikave të vjetruara me idetë e reja, por të paqarta ose të patretura mirë. Gjithashtu, këto shërbime nuk baraspeshojnë nevojat e mësuesve sipas fushave të nxënies.

- 2.4.2.2.** Mungojnë ose janë të pakta botimet për të nxënë nga përvojat e mira të kolegëve vendas e të huaj, kurse oferta e të nxënësve elektronik mungon si shërbim i organizuar.
- 2.4.2.2.** Trupa mësimore e një shkolle i ngjan më shumë një bashkësi individësh të izoluar profesionalisht, se sa të një organizate profesionale që mban përgjegjësi të përbashkëta dhe kërkon e gjen bashkërisht rrugëzgjdhje për arritje cilësore të nxënësve të shkollës. Asistenca profesionale ndaj mësuesve, nga ana e drejtuesve të shkollave, është e papërfillshme. Ajo ka zëvendësuar këshillimin profesional me kontrollin dhe rezulton me kosto-efektivitet të ulët.
- 2.4.2.4.** Joefikase ka rezultuar dhe politika e zbatuar nga MASH-i për liberalizimin e plotë të tregut të shërbimeve arsimore. Zbatimi i saj, dy vitet e fundit, tregoi se, në shumë raste, operatorëve që ofruan trajtime u mungoi ekspertiza profesionale. Programet e ofruara nuk iu përgjigjën nevojave të përfituesve. Nga ana tjetër, punonjësit arsimorë e gjetën të vështirë përfshirjen në veprimtaritë trajnuese, jo vetëm për mungesë të informimit rreth programeve të ofruara, por edhe pse pagesat për shërbimet e ofruara ishin të larta. MASH-i, ndërkaq, nuk arriti të monitorojë dhe të sigurojë cilësinë e këtyre shërbimeve.
- 2.4.2.5.** Lidhja ndërmjet dy sistemeve, të përgatitjes së mësuesve në shkollat e larta dhe të trajnimit në punë nuk është e përshtatur, duke cenuar kështu cilësinë e të dy sistemeve.

PROPOZIME

- 3.4.2.1.** Sistemi i reformuar i trajnimit të punonjësve arsimorë:
- të konceptohet, të planifikohet dhe të administrohet mbi bazën e dokumenteve politike arsimore kombëtare, vendore dhe institucionale për trajnim;
  - të administrohet mbështetur mbi standardet e sigurimit të cilësisë;
  - të plotësojë nevojat e mësuesve/drejtuesve për përsosjen e kompetencave profesionale;
  - të sigurojë liri në përzgjedhjen e ofertave për trajnim nga të interesuarit;
  - të ofrohet nga agjenci trajnimi të akredituara;
  - të kushtëzohet arritjet në trajnimet e mësuesve me arritjet e tyre në punë;
  - të lidhë ecurinë në karrierë me pagën;
  - të sigurojë funksionimin e shkollës si organizatë profesionale e të nxënësve;
  - t'u japë shkollave autonomi për përdorimin e fondeve qeveritare ose joqeveritare për të përmbushur objektivat e planit të trajnimit në nivel institucional.
- 3.4.2.2.** Plotësimi i objektivave të mësipërme të arrihet përmes koordinimit të MAS-it me institucionet e saj vartëse dhe me agjencitë që ofrojnë shërbime trajnimi. Në këtë kontekst:

- Trajnimi të konceptohet si e drejtë dhe si detyrë e të gjithë mësuesve dhe si përgjegjësi e MAS-it, e njësive arsimore vendore dhe e institucioneve arsimore.
- MAS-i të ofrojë programe shtetërore trajnimi për punonjësit arsimorë dhe të hartojë për këtë qëllim marrëveshjet e duhura me institucionet përkatëse.
- Njësitë arsimore vendore të financojnë programe kualifikimi të mësuesve, ofruar nga agjenci trajnuese me programe trajnimi të akredituara, të përzgjedhura me konkurrim të hapur, sipas procedurave të parashikuara në udhëzimin e Ministrisë.
- Ministria, njësitë arsimore vendore dhe shkollat të kujdesen për përdorimin e TIK-ut nga të gjithë punonjësit arsimorë, pavarësisht specializimit të tyre dhe të hartojnë e të mbështetin programe në këtë fushë.
- Institucioni arsimor të njohë mësuesit dhe specialistët me objektivat e politikave arsimore institucionale, vendore dhe qendrore dhe me ofertat për trajnim.

3.4.2.3. Ofruesit e trajnimeve mund të jenë agjenci të akredituara:

- qeveritare ose joqeveritare;
- publike ose private;
- vendase ose të huaja;
- të vendeve të tjera ose ndërshtetërore;
- të subvencionuara ose të pasubvencionuara nga shteti;

3.4.2.4. Agjenci trajnuese mund të jenë:

- FA-të dhe IAL-të;
- grupime individësh;
- individë.

3.4.2.5. Për trajnime mund të ofrohen:

- programe të konceptuara mbi bazë modulesh, që ndërtohen për krijimin e njohurive të reja dhe të kompetencave profesionale, për diskutimin e pikëpamjeve të ndryshme, për paraqitjen e argumenteve dhe të provave;
- trajnime;
- shkëmbime përvojash në mes kolegëve të një zone arsimore;
- këshillime nga seksionet këshillimore në njësitë arsimore vendore;
- faqe interneti për këshillim ku këshilluesi është ekspert i certifikuar për këshilla;
- faqe interneti me produkte profesionale.

3.4.2.6. *Financimi.* Trajnimi i mësuesit të baraspeshojë të drejtën e individit me detyrën për trajnim.

Ai, ndërkaq, është dhe nevojë e shtetit për të përmirësuar arsimin ndaj, për rrjedhojë, duhet të mbizotërojë financimi publik. Punonjësit arsimorë të trajnohen të paktën 4 (katër) ditë në vit, me mbështetje financiare nga buxheti i shtetit. Përqindja e buxhetit arsimor qeveritar të përcaktohet mbi bazën e ligjit, i cili vendos kufirin e poshtëm të kësaj përqindjeje. (p.sh., të paktën 3% e Buxhetit të Shtetit për arsimin parauniversitar

të shpenzohet për trajnimin e punonjësve arsimorë parauniversitarë). Shpërndarja e financimit për trajnim të jetë e veçantë dhe të realizohet sipas formulës “për punonjës”.

3.4.2.7. Përqindja e shpenzimeve për trajnimin e personelit të shkollës, kundrejt fondit total të shkollës, të ketë një prag të detyrueshëm minimal (p.sh., jo më pak se 5%) Ministria, njësitet arsimore vendore dhe ato të qeverisjes vendore të kenë një fond të veçantë për trajnime të punonjësve arsimorë. Nga ky fond të përfitojnë edhe shkollat nëpërmjet aplikimeve si personel shkollor në tërësi, ose në grupe, ose si individë të saj, por të miratuara paraprakisht nga drejtoria e shkollës.

3.4.2.8. MAS-i të veçojë dhe t’u dërgojë njësive arsimore vendore një fond, për t’ua dhënë shkollave që kanë nevojë për shtesë të fondeve publike për trajnime. Kjo nevojë të identifikohet sipas treguesve të efektivitetit të shkollës. Shteti të marrë përsipër shpenzimet e mësuesit për trajnimet që kontribuojnë për titujt e karrierës së tij dhe për shërbimin në qendrat këshillimore publike, por jo për shpenzimet për trajnime që nuk janë të planifikuara nga shkolla dhe për këshillime në qendra private këshillimore.

3.4.2.9. Shkollat mund të financojnë nga burimet e tjera të tyre ato pjesë të nevojave për zhvillim profesional që nuk arrijnë të financohen nga Buxheti i Shtetit.

3.4.2.10. MAS-i dhe njësitet arsimore vendore të ndërtojnë sistemin e nxitësve jo monetarë periodikë dhe të shpërblejmë mësuesit, drejtuesit dhe specialistët e suksesshëm. Sistemi të ngrihet dhe të funksionojë mbi bazën e kriterëve të qarta.

3.4.2.11. Zhvillimi i vazhduar profesional në arsim të organizohet dhe të mbështetet me këtë strukturë:

- **Urdhri i Mësuesit** - Urdhri i Mësuesit të jetë një institucion që mbron figurën e mësuesit. Në këtë Urdhër të regjistrohen të gjithë personat që kanë titullin "Mësues". Vetëm mësuesit e regjistruar në këtë Urdhër të kenë të drejtë të aplikojnë për titujt e karrierës dhe për role profesionale.
- **MAS** - Të miratojë politikat dhe strategjitë kombëtare të zhvillimit profesional të mësuesve; të hartojë projektligjet që i përkasin këtij sistemi; të menaxhojë funksionimin e tij; të miratojë standardet e titujve të karrierës, të roleve profesionale, si dhe ato të procedurave të trajnimit, kurrikulën dhe programet e provimeve përfundimtare për titujt e karrierës.
- **IZhA** - Të kontribuojë në hartimin e politikave të zhvillimit profesional të mësuesve dhe të strategjive përkatëse, si dhe të standardeve të sistemit; t’i propozojë MASH-it kurrikulën e zhvillimit profesional të mësuesve dhe programet orientuese të kualifikimit të mësuesve; t’i rekomandojë MASH-it përmirësime të sistemin të zhvillimit profesional të mësuesve; të menaxhojë hartimin e testeve të provimeve përfundimtare për titujt e karrierës; të organizojë takime kombëtare

(konferenca, simpoziume, etj) për politikat e zhvillimit profesional të mësuesve, për strategjitë përkatëse, si dhe për përvojat e suksesshme në arritjet e nxënësve; të krijojë dhe të përditësojë një bazë të dhënash për mësuesit; të botojë në ndihmë të mësuesit.

- **Spektori i zhvillimit profesional në njësinë arsimore vendore** – Të jetë njësi që bashkëpunon profesionalisht me IZhA-n dhe që zbaton politikat, strategjitë dhe standardet kombëtare arsimore në rajonin përkatës; të hartojë dhe zbatojë politikat, strategjitë dhe standardet plotësuese për zhvillimin profesional të mësuesve në rajonin përkatës; të kontribuojë në identifikimin e nevojave profesionale të personelit arsimor në juridiksionin përkatës etj.
- **Shkolla** – Të hartojë, të mbështet dhe të vlerësojë programe të caktuara për trajnimin, varësisht nevojave të mësuesve të saj.

3.4.2.12. E drejta për të ushtruar detyrën e drejtuesit të shkollës të sigurohet përmes një licence të njohur nga MAS-i, e vlefshme për një periudhë të caktuar kohore. Sigurimi i licencës për dhe rifitimi i saj në përfundim të afatit të caktuar të arrihet pas një procesi trajnues, pa shikëputje nga puna, përmes moduleve që ofrojnë njohuri dhe kompetenca profesionale në funksion të udhëheqjes së shkollës. Licenca të fitohet pas vlerësimit të paketës profesionale të aspiruesit për drejtues dhe të marrjes së provimit përfundimtar.

3.4.2.13. E njëjtlershme me licencën e drejtorit të institucionit arsimor të jetë dhe diploma e programit të studimeve MP për administrimin e arsimit.

3.4.2.14. Institucionet kryesore të sistemit të formimit dhe të zhvillimit profesional të drejtuesve të jenë MAS-i, IZhA dhe Fakultetet që formojnë mësues.

3.4.3. KUALIFIKIMI I PUNONJËSVE ARSIMORË BAZUAR NË ARRITJE

PROBLEMATIKA

3.4.3.1. Sistemi i kualifikimit të punonjësve arsimorë, i ngritur mbi parimi “pagës sipas meritës”, nuk ka funksionuar si i tillë. Ai, ndonëse ka pasur synimin që të jetë nxitës për përsosjen e kompetencave profesionale, nuk e ka përmbushur këtë synim. Duke u realizuar nëpërmjet një sistemi të falsifikuar provimesh, kualifikimi është rrudhur, thjesht, në një shtesë automatike të pagës.

3.4.3.2. Përgjithësisht, në portofolin e mësuesve që do të kualifikohen konstatohet mungesa e vlerësimeve të vazhdueshme të arritjeve të tyre dhe e zbatimit të kompetencave profesionale në procesin e nxënies.

3.4.3.2. Mungon koordinimi nga DAR/ZA -të për trajnimin e mësuesve që janë në proces kualifikimi.

3.4.3.3. Ka ndikuar negativisht në përfshirjen dhe përkushtimin e mësuesve në punë kualifikimi i munguar i drejtuesve arsimorë, çka ka krijuar një klimë jobashkëpunuese në shkollë.

PROPOZIME

3.4.3.4. Kualifikimi i punonjësve arsimorë të jetësohet në funksion të plotësimin të nevojave, interesave dhe të cilësisë së formimit të nxënësve dhe të nxënësve.

3.4.3.5. MAS-i të ristrukturojë dhe të qartësojë mekanizmat dhe procedurat përmes të cilave ofrohet shërbimi dhe të sigurohet cilësia e kualifikimit, veçanërisht:

- Shkallët e karrierës së punonjësve arsimorë.
- Rolet profesionale.
- Sistemin e krediteve.
- Politikën për kualifikimin e mësuesve pa arsim përkatës.
- Paketën profesionale të punonjësve arsimor.

3.4.3.6. Të reformohet kualifikimi periodik i punonjësve arsimorë (mësues, drejtues shkollash, punonjës socialë, psikologë, etj.), duke i bazuar procesin dhe arritjet mbi treguesit e vlerësimit të vazhduar të punonjësve që kualifikohen.

3.4.3.7. Punonjësi arsimor që nuk e fiton kategorinë e kualifikimit në provim dhe riprovim, të konsiderohet i pa aftë për të ushtruar profesionin.

3.4.3.8. Pas vitit 2018, të gjithë punonjësve arsimorë nën moshën 55 vjet të kenë përfunduar arsimin e lartë dhe të kenë marrë licencën për ushtrimin e profesionit. Punonjësve arsimorë mbi këtë moshë, të kenë dëshmuar përmes provimit përkatës, zotërimin e kompetencave profesionale të kërkuara.

SEKSIONI 4: JETËSIMI I REFORMËS ARSIMORE

4.1. PARAKUSHTE THEMELORE

- 4.1.1. Reforma arsimore synon një sistem arsimor modern, i cili të nxitë rritjen e qëndrueshme ekonomike, konsolidimin e demokracisë si dhe suksesin në dialogun dhe konkurrencën me vendet e rajonit dhe më gjerë. Reforma që po ndërmerret shërben si mbështetje reale për realizimin e nismave qeveritare.
- 4.1.2. Reforma, në kontekstin e SAPU-së, do të sjellë ndryshime që përmirësojnë cilësinë e arritjeve, efikasitetin dhe eficientësinë në përdorimin e burimeve, me përparësi dy drejtime kryesore: *kulturën e re të nxënies dhe menaxhimin efikas të burimeve*.
- 4.1.3. Sigurimi i cilësisë së arsimit parauniversitar kërkon një ndryshim filozofik thelbësor, i cili nuk ka të bëjë vetëm me bërjen e politikave, por dhe me monitorimin dhe me vlerësimin. Nisur këndeje, monitorimi i procesit reformues duhet të bazohet në një kuadër ligjor efikas, në plane veprimi konkrete dhe realiste dhe në tregues monitorimi të qartë për të vlerësuar arritjet.

4.2. ETAPAT KRYESORE PËR JETËSIMIN E REFORMËS ARSIMORE

- 4.2.1. Procesi i zhvillimit të reformës së SAPU-së ka filluar në muajin Nëntor 2012. Ky proces, është programuar të realizohet në katër etapa që përshkruhen në tabelë.

ETAPA E PARË		
Nëntor 2012 - Maj 2014 <ul style="list-style-type: none"> Analiza e gjendjes Planifikim ndryshimeve Raporti i parë	Qershor 2014 <ul style="list-style-type: none"> Diskutim publik Reflektimi Hartimi i treguesve për monitorim	Korrik - Dhjetor 2014 <ul style="list-style-type: none"> Raporti i dytë Amendimi i ligjit Miratim i dokumentacionit për çdo komponent Pilotim i kurrikulës
ETAPA E DYTË		
Janar- Shtator 2015 <ul style="list-style-type: none"> Diskutimi i dokumentacionit të ri për reformat e secilit komponent Ristrukturim i sistemit dhe i nënsistemeve për organizimin, administrimin e arsimit	Shtator 2015 - Gusht 2016 <ul style="list-style-type: none"> Reflektim për pilotimin Korrektimet e nevojshme Fillon zbatimi i kurrikulës së re në sistem	Shtator 2016 - Gusht 2017 <ul style="list-style-type: none"> Vijon procesi i përafrimit të kushteve për nxënie cilësore Vijon procesi i rajonalizimit të shkollave
ETAPA E TRETË		
Shtator 2017 - Gusht 2021 <ul style="list-style-type: none"> Vijon zbatimi i kurrikulës së re Vlerësimi i ndikimit të masave të ndërmarra dhe korrektimet e nevojshme Standardizimi i hapësirës arsimore shqiptare		
ETAPA E KATËRT		
Shtator 2021 e në vijim <ul style="list-style-type: none"> Integrimi i SAPU-së në hapësirat europiane		

4.2.2. Etapa e parë (Nëntor 2012-Dhjetor 2014) është përcaktuese për suksesin e reformës së SAPU-së. Në etapën e parë, u analizua gjendja në SAPU në katër komponente themelore: organizimi dhe menaxhimi i sistemit, kurrikula e zbatuar, sistemet e sigurimit të cilësisë dhe niveli i kompetencave profesionale të punonjësve arsimorë. Kjo fazë përfundon me hartimin *Raportit të parë* i cili i paraqitet për diskutim publikut dhe të interesuarve. Propozimet, pasi të analizohen dhe vlerësohen, do të përfshihen në *Raportin e dytë*.

4.2.3. Në etapën e parë, do të sigurohen:

- Raporti përfundimtar i dakordësuar me të interesuarit.
- Amendimi i ligjit 69/2012 “Për arsimin parauniversitar në R. Sh.” dhe hartimi i paketës së akteve nënligjore përkatëse.
- Qartësimi dhe shtjellimi i përmirësimeve ligjore.
- Paketa e re kurrikulare: Korniza Kurrikulare, kurrikulat bërthamë, planprogramet mësimore, udhëzuesit e ndryshëm etj.
- Treguesit për monitorim e procesit të ndryshimeve
- Informimi i aktorëve për ndryshimet në kurrikulën e APU-së.
- Pilotimi progresiv i dokumentacionit të ri kurrikular.
- Riorganizimi i sistemeve të zhvillimit profesional të punonjësve arsimorë, në funksion të qartësimit dhe të zbatimit të elementeve të kurrikulës së re.
- Ristrukturimi i sistemit të vlerësimit të cilësisë.
- Mbikëqyrja e ndryshimeve në strukturat e reja të inspektimit.
- Riorganizim i nivelit të mesëm të administrimit, varësisht ndarjes së re territoriale.

4.2.4. Etapa e dytë (Janar 2015-Gusht 2017) do të zgjatë aftësisht dy vite. Në këtë etapë pritet të sigurohen:

- Monitorimi i ndryshimeve sipas komponentëve.
- Zbatimi progresiv i kurrikulës së re.
- Përsosja e sistemeve të reja për administrimin arsimor, për sigurimin e cilësisë dhe për zhvillimin profesional.
- Përmirësime në infrastrukturën fizike të shkollave për të vijuar procesin e përafrimit të kushteve për arsimim cilësor gjithëpërfshirës.
- Rajonalizimi dhe konsolidimi i institucioneve arsimore.

4.2.5. Etapa e tretë (Shtator 2017 - Gusht 2021) pritet të sigurojë standardizimin e hapësirës arsimore shqiptare. Në vitin e parë:

- Përfundon krijimi i mekanizmave për monitorimin e vazhduar standard.
- Analizohet dhe vlerësohet efektiviteti i ndryshimeve sasiore dhe cilësore të prodhuara në kontekstin e SAPU-së.
- Merren masat për identifikimin e dallimeve, për korrigjim dhe për përmirësim.

- Përfundon zbatimin e kurrikulës së re.
- Përfundon përafrimin e kushteve për nxënien efektive, ku përfshihen punonjësit arsimorë të licencuar, funksionimi i rrjeteve profesionale, infrastruktura fizike bashkëkohore, instalimi i teknologjive për informim dhe komunikim etj.

4.2.6. Etapa e katërt, bazuar në arritjet që prodhon standardizimin e hapësirës arsimore shqiptare, pritet të integrojë SAPU-në me hapësira arsimore europiane.

4.2.7. Për këtë:

- Identifikohen dallimet ndërmjet nivelit sasior dhe cilësor të komponentëve të SAPU-së dhe standardeve arsimore europiane.
- Realizohen programe dhe masa korrektuese për zhdukjen e dallimeve.